

ڈوپاراں دی ما

ڈاڈی ہک ویری آپٹے پوترے پوتریاں کوں ڈوپاراں دی ما آلا قصہ
سٹیندی پئی ہئی۔ ہالاں ڈاڈی کولھ پچھا جو ڈوپاراں دی مادی شکل کیوں ہوندی ہے؟
ڈاڈی انھاں کوں ڈوسایا جو ڈوپاراں دی مادے وال اینویس ہوندن، ڈندھ اُونویس
ہوندن، پر ہالاں دی سمجھ اوج کجھ وی نہ آیا۔ چھیکو تنگ تھی کہ آکھس جو اوماسی ملوکی
وانگوں ہوندی ہے۔ اوندے بادیکے شاہر دے ہال ماسی ملوکی کوں ڈوپاراں دی ما
سڈن لگ پیئے۔

ہک ڈینھ ملوکی دا ہڈھا مسالا ہکریاں چراوٹا گیا ودا ہئی۔ کڑکدے ڈوپار
ہن، ملوکی چھری پیٹھی پیٹھی تہڈی سندھیندھی پئی ہئی۔ اوں کوں تریہہ لگی، اوں ہکھی
کوں پوئی لئی تاں اوندی دید چھری دیاں کرپے آلیاں کڑیاں تے پئی۔ ہک کڑی نال
کوڈیاں آلا سپ لڑکدا پیا ہا۔ اوں ہکھی کوں بھکایا ”نا نگھ ہے، وونا نگھ ہے!“
سروں تنگی، رڑدی، بھجدی ہک گھر وچ دھوں تھئی۔ گھر دیاں تریہتیں چٹیں زمیناں
دو پگئے ودے ہن تے گھر وچ ہال پلوڑے تے چھوریں چھکرین ہن، جیریاں لک
چھپ کھپڈیاں و دیاں ہن۔

تھئے، تاں او آپنے سنگتی علمے کولھ موسی زئی آیاتے اوں کولھ داٹیاں دا سوال کیتوس۔
 ”میڈے کولھ وی داٹے مک گپے ہن۔ میڈے ہک بندڑے وچ ٹیک تے
 کجھ باجری ہے۔ اسوں وی اے کھاندے ہیں تے جیکر تیڈا دل آکھے تاں تیں کوں
 تے تیڈے پالاں کوں وی کھواسگدے ہیں۔“ علمے جو اب ڈتا۔

ملوکی دا پوچھو آپنے پالاں پاکالاں نال وستی کولھ پچھ کے موسی زئی دے پچا دوں
 علمے دے ٹیک تے باجری آ لے بندڑے دی لٹھ تے گھتے بھورے اچ آٹ لٹھا۔ گریہ
 دے ڈمبھے ولکٹ دا بس بکو کم ہئی۔ ٹیک تے آ بھواں نال ڈڈھ بھراٹ۔ کھاوٹ دی
 انہاں کولھ ہئی کوئی شے نئی ہوندی۔ بس اوکس ویلے آ بھواں کوں تلی تے مروڑ کے
 پھلکیندے ہن، کیں ویلے آ بھو آں دا تراڑہ گھتیندے ہن، کیں ویلے ٹیک دا بھرتا
 کر کے اُتے لوٹ پور کے کھاندے ہن۔ کیں ویلے دکھیاں آ لے کالے دیگڑے وچ
 ٹیک دے ڈکریاں تے باجری دے داٹیاں کوں اکٹھا ہکا کے کھاندے ہن۔

مصطے دیاں ڈوں سواٹیاں ہن۔ ست چھوٹے پتر تے دھیریاں تے ہک جوان
 دھی ملوکی ہس۔ کنگ رنگی ملوکی دیاں اکھیاں چیر ویاں تے پتلا نک اچا تے کھڑا نوں
 ہس پر پیر وراٹار ہوٹ دے پاروں کھریاں ڈلیاں تے میلیاں ہنس۔

پالاں دا ترنڈا یکا ڈینھ مٹی وچ کھیڈار ہندا ہئی۔ مصط اڑیاں زمیناں کوں

ڈاڈھی تھی ویسے۔

باجرى پک گئی ہئی۔ مصطے دے پال تھال تے دیکڑیاں کھڑکا کے باجرى کولھ
چوئیاں، چنڈوریاں، سہڑے تے بگہرے اڈ بندے رہندے ہن۔ پر بھکے پکھوں انوں
اڈ کے انوں پہہ ویندے ہن۔ رات کوں ٹیٹکاں کوں کھاوٹ کیتے گدڑ آپوندے ہن،
جیں کوں ڈراوٹ کیتے اکثر مصطائین کھڑکھیندار ہندا ہئی۔ پروت وی فجر ویلے کئی
ٹیٹک مارے پئے ہوندے ہن۔

ہک واری شمشو، ملوکی دو سچے گھوئیاں مکھی روٹی گھن آیا۔
”اچ خان زمیناں دو آیا ہا۔ اوں ہک روٹی میکوں ڈتی جیرھی میں تینڈو گھن
آیاں، کھا..... کی تینڈی ہے۔“
”نہ، تو کھا۔“
”میں تینڈو آئی ہے۔“

”اچھا ادھو ادھ کریندے ہیں..... گاوے گھو دا کپڑا سوٹا مشک ہے
- پورے تریہہ ڈینہاں بادروٹی کھاندی پئی ہاں..... کیویس کولی تے مٹھی روٹی ہے
- دل آہندے بندہ ایس کوں کھاوے نہ چھے!“

”دعا کر اللہ سوٹا مینہہ ڈیوے وت کھاوٹ دی روٹی ڈھگ ہوسی۔“
”جیندی کنگ ہے او عزت نال گھراں وچ پٹھے ہن، اسان ونگوں چٹے

”اللہ خیر کرے..... ڈسا۔ حکم کر۔“
 ”میں آپٹی دھی ملو کی تیڈے پتر شمشو کوں ڈینداں۔“
 ”شمشو..... شمشو تاں پر نیچ گیا ہے۔ ننڈھے مامے دی دھی کوں
 گھدس..... عشق پاکے..... کوئی چار پنچ مہینے پیلے دی گالھ ہے۔ میں کانڈ ڈیون ٹیڈو آیا
 ہم..... پرتوں وستی کونا ہاویس۔“

چھیں ست ڈینہاں باد علما، مصطے دے گھر وستی آیتے آ کھس،
 ”یار ہک گالھ آدھیں، نراض تاں نہ تھیسیں؟“
 ”نہیں۔ آ کھ، کہہ آ کھٹا چاہندیں، میڈا یار آ؟“
 ”گالھ کجھ۔۔۔۔“
 ”یار ڈسا، او پر انہیں..... تیڈا اسا ڈ کوئی پڑدا ہے۔ میں تیڈے کیتے کیہ کر
 سگداں؟“

”جیکر تیڈی خوش ہووے، تاں۔۔۔ اسال پرائے یارھیں۔۔۔ توں خفا
 تاں نا تھیسیں؟“
 ”نا۔۔۔ نا۔۔۔ ویلو۔۔۔ ہاں ڈسا۔“
 ”جیکر توں۔۔۔ ملو کی میکوں ڈیوٹا چاہویس۔۔۔“

مصطے دے کپڑیاں کوں بھا لگ گئی۔ اں کوں آپٹے پیراں ہیٹ زمین
 لڑدی نظر آئی۔ او کندھ کوں نپ نپ گھر گیا تے کھڑے تے ڈھ گیا۔ اسمان چکی دے

ڳوانڌھ وٽ جڻج هئي۔ ماسي ملوڪي کون ڪانڌھ هئي۔ او اڪرا ڇڄون دوني
 ويندي پراون رات جڻج دو انداروح آڪھ ڳيا۔ او پيرو راڻي تے بهنڀول ڪھنڊھي جڻج
 آله گھر آئي۔ ڏھول وجد اپيا هئي تے تريمتين نچديا ٿينديا پيا هن۔ ماسي ملوڪي
 دي ڪھنڊي ڇت ڏيڪھ ڪے تريمتين هڪ دم ڇپ تھي ڳنيا تے ڏھول بند تھي ڳيا۔ انھاں
 کون اينوس لگا ڇو مين ملوڪي قبر کولھ اُٿھ آئي هو وے۔

”ڏو پاراں دي ماخير نال آئيں!“ هڪ تريمت دے واتون نڪھتا۔ ماسي
 ملوڪي جيره پيراں تے آئي هئي، انھاں تے ولد اگھر دو واٽم تھي۔ جڻج آله گھر آلياں
 تريمتين اوں کون هڪلاں مريندياں، اوندے ڇھوں ڳلي تے نڪلياں پر ماسي ملوڪي
 هو تھي ڳئي هئي۔ گھر ڀنڄ ڪے اوڪھڙے تے آموندھي ڏھ ڪے، روڻ پئے ڳئي۔

گھنڊھ ڪھن باد يڪياں تريمتين ملوڪي کون مناوڻ ڏھولاں نال اوندے گھر
 آياں۔ اوندا گھر تريمتين ڇھورين تے ٻالاں نال ڏيڻ ڳيا۔

”ماسي اساں ماني منڪڻ آئے ہیں..... ميڙي پھلي خوشي ہے۔ چل اسان ڏے
 نال، ڪڙي ڇوھاوڻ۔“ ڳھروں دي مازاري ڪيتي۔

”مين نہ آندی، تسان ميڪوں پهوں عزت ڏے ڇھوڙي ہے۔ عزت دار تے
 چالي ڳڙي پهوں هوندي هے۔“

”تون ٿھيڪ آدھي پئي هين، اساں قصور وار هيں۔۔۔ اساں اُتلے تنيں ڪڙي

دے دل وچ وی میل نہیں رہوٹ ڈیوٹی چاہیدی۔ یکا ویرا محلہ خوش ہووے تے ہک
روح مونجھی ہووے۔ میڈا پتا کمبدے، میں ہروں بروں ماسی ملوکی کوں نال گھن آ
کے آساں۔“

وہوویں دا چن ڈینھ بھاروں چوہدا پیاہئی۔ تریکتیں تھک ترٹ کے
کندھاں نال لگیاں پٹھیاں ہن۔ اکثر تریکتیں دے ہال نیندر پئے گے ہن تے
پلونگڑیاں ونگوں خردے پئے ہن۔ کچھ نینگریں تھیکڑے دے باوجود ہک پے دے
کناں وچ پھس پھس لئی پیاں ہن۔ ماسی ملوکی کوں وی نیندر آگئی ہئی۔
”ملوکی اسان کوں ماف کر ڈے۔ یکی جنج تیڈی وجہ کولہ ڈکی کھڑی ہے
..... میڈی پوتری کوں چوہا وٹ کیوں نہیں آندی..... ملوکی میڈی مچال گئی ہے!“ پڈھا
شمشو آ پٹا پٹکا ملوکی دے پیراں تے رکھی کھڑا ہئی۔ ”میڈی چٹی ڈاڑی دو ڈیکھ جا!“
ملوکی کوں اینویں لگا جویں او باجری آلے بندڑے دی لٹھ تے کھڑی
ہووے۔ باجری دے سٹیاں تے چڑیاں جھوٹیاں پٹھیاں ہوون۔ اوسر تے آہوں
رنگا بوچھن کیتی کھڑی ہووے تے شمشو اوں کوں سچے گھو نال مکھی روٹی ڈیندا پیا
ہووے۔ سچے گھو دامتک اوں کوں کمرلا کریندا پیاہئی۔

تھولی دیر باد تریکتیں کڑی چوہا وٹ ویندا پیاں ہن۔ جنج چڑھی دا ڈھول وچدا
پیاہا۔ پوڈیاں، گھنگر و آں کولہ پٹا اٹھ چھم چھم کریندا ویندا ہئی۔ چھوڑیں لالیاں

اے بڑھی مکاراں کتلی چنگی چنگی بڑی پئی ہے۔ اے شکلوں میسی تے پیہی لگدی ہے، پر صبا ئیں جیویس میڈی دھی ایندی نو نہہ ٹیسی، اے بڑھی ڈوپاراں دی ما اوندے اتے راج کر یسی۔ گالھ گالھ تے رچ ذلیل کر یسی، اپنے پتر کوں رابعہ دے خلاف نکھیسی۔ اے چچی تریمت پلنگ تے آ کردی پیٹھی راہسی تے میڈھی دھی ایندے اگوں بائیاں نو اٹیاں ونگوں بچ بچ کما سی۔

میڈے تھیوٹن آ لے چواترے داوڈا بھراکتلا خوش اخلاق لگدا پیا ہے۔ دکان دے مالک کولھ ڈوگھنیاں دی موکل گھن کے آیا کھڑے۔ اسوں کوں رنھت کر کے چارے تے دکان تے ویسی۔ ایندے منہ تے سکون دے پتلے پنیں دے چکھوں پریشانی تے اوکھ چلکدا کھڑا ہے۔ شیت سیٹھ جی دیاں کوڑیل اکھیں اوں کوں ڈریندیاں پیاں ہن۔

اے یکے بھرا انجھوانجھ رہندن۔ شکلاں کولھ گڑھے دے نسوت لگدن، ٹکے ٹکے تے کسیری کسیری دا حساب کرن آ لے لوک لگدن۔ مٹھی، بسکت، وڑے شرٹے تے چاہ دے پیسے کہیں بھرے ہوسن؟ تھی سگدے اے پیسے میڈے تھیوٹن آ لے چواترے عمران دے ہون، تھی سگدے یکے بھرا اوں جھونگا جھونگار لایا ہووے۔

”اے میڈی دھی ہے، فاطمہ۔ یکیاں کولھ چھوٹی ہے۔“

”ہا، مولا توڑ دی مہربانی کرے!“

ڈبھیلے ویکے چٹے کماں کاراں دو لگے ویسن، چھوریں چھکریں کالجیاں
سکولوں دو لگیاں ویسن۔ پڈھڑی جیاں نال آ لے گھراں دو چکرائے تے لگسی ویسی، گھر
وچ میڈی دھی تے اوند اڈھڑا سوہرا رہ ویسن۔ اے پڈھاہر ویلے اوندے سر تے
کھنگدراہسی۔

لگدے گھر کوں انھاں چونا آپے کیتا ہے۔ اے میزتاں کہیں افسردے گھر
دی لگدی ہے۔ اے پڑدے لنڈے دے لگدن۔ ٹین دے ڈبیاں وچ لگے ہوئے
پوئے۔۔۔

”کہہ آہدھیں؟ تکھے تھی اساڈے مزمان آئے ہوئے ہن!“

”کاکھی تیڈاناں کہہ ہے؟“

”سلمی۔“

”کیری کلاس وچ پڑھدی ہیں؟“

”ڈو جھی اچ۔“

”ایس کاکھی کوں سور و پیہ ڈے چا۔“

”میڈے کولھ بھنے کونیں۔“

”ڈیکھو تاں چا۔“

میڈی لاڈلی رابعہ اس کٹوی اچ بوڑ پکیسی، اس کالے توے تے روٹیاں
 گو پگیاں تھپسی۔ او انہاں کٹوریاں، دیگڑیاں تے ٹھوٹھیاں کوں ہزاراں واری دھوسی۔
 او اس کاتی نال پتہ نہیں کتلی واری شیاں کپسی۔ انہاں دی کاتی تاں ہوں تکھی لگدی پئی
 ہے۔ میں رابعہ کوں پہلے ڈسیساں چا جو کاتی کوں دھیان نال استعمال کرے، نہیں تاں
 کڈاں آپٹیاں انگلیاں کپ بہسی۔

اس گھر وچ میڈی دھی پتہ نہیں کتلی واری کھلسی، کتلی واری روسی، کتلی واری
 بیمار تھپسی، کالیاں راتاں وچ خاموش کندھاں نال کالھیں کریسی۔ کوئی ڈینھہ اتجھے وی
 اوندی زندگی اچ آسن جڈاں او روٹی پکا کے ڈو جھیاں کوں تاں ڈیسی پر آپ نہ کھاسی
 ۔ او اس گھر وچ ہزاراں دے منہ روٹیاں پکیسی۔ کتلی دفا چاہ بیسی، ٹکر بھاجی کریندے
 ویلے اوندے منہ تے کتلے پکھر آسن۔۔۔ اے گھر کتلا تنگ تے نکا ہے۔ سلیاں دا پنجرہ
 لگدا ہے۔ انہاں رتیاں، نگلیاں تے لوہلیاں سلاں کوں ڈیکھ کے بندے دی او جھری
 اچھٹی تھیندی ہے۔ اس غبڑی وچ رابعہ کیویس غرارہ کریسی۔ میڈے خیال اچھو لے
 ہو لے ہیلک تھی ویسی۔ انہاں دا پھٹکڑ کتلا کوڑھا ہے۔ کتلی مدھر اڑالا ہس، کیویس
 پاکدے!

”اے ہے عمران گل۔ ڈیوٹی تے گیا ہئی۔“
 ”انکل السلام علیکم!“

اللہ بیلی

کلثوم ہمیش کندھ دے اتوں جھاتی پاکھڑ دی ہئی۔ ایس واسطے تاں فخر و کون
ایس گالھ دی سُدھ اصلوں نہ چئی جو اوندی قد کاٹھ کے جتلی ہے۔ او پشاو رر اہندے
ہن، اتھ فخر و دا پیو ملیشا جج ہید کلرک ہئی۔ پچھلے پنج چھیں سالوں توں او وستی نہن ولے

آویسی، اسماں مکاٹ کیتے آندے پئے ہیں۔“ کلثوم دے سرتے ہتھ پھریندے ہوئیں، آکھن لگی، ”صبر کر میڈی پچڑی، صبر کر! ہن توں وڈی ساری ہیں، چھوٹی بھینڈا نچیاں رکھ، پوتے چاچے دی خدمت کر اللہ سوہٹا بھلی کر یسی، اونکوں شالا چنگی بھاوے۔“

”اے فخر وہے؟“ کلثوم ہنجوں پچھیندے ہوئے پکھا۔

”ہا..... فخر وہے۔“

”وَن مائی کیڈا اوڈا سارا تھی گنیاھے۔ میں تاں سُنجاتا نہیں۔۔۔ اے ہتھ گھن وے۔۔۔ فخر و تیکوں نہاں۔“

فخر و شرم کولھ مرڑتے، پیرناں زمین کھتورے۔

”وَن میڈا چن ہتھ گھن، بھینڈے تپڈی۔ نکلے لائیکوں چیندی ہئی، کھڈیندی اتے گھر گھن ویندی ہئی، تیکوں اوپنڈ، ڈوکے و سرگنیں؟ او آنے و سرگنے نیں جہرے تیکوں تل تل کھویندی ہئی؟“ فخر و کوں مازوریاں زبریاں تے کندھ دے پاسے گھیلا۔

اے سبھے گالھیں اونکوں تاں یاد وی ناں ریہاں، کیوں جو اوندی سنہیل وائے توں پیلے دیاں ہن۔

فخر و متھے تے تریڑی گھت کے، کلثوم نال مویا ہتھ ملایا، اونکوں ایویں پیا

بھانوٹاں پال ہے۔“ اوں حریان تھی کے کتاب دے ورقے ولئے۔

”ہا.....ہا، تہیڈے کیجے ای آٹم، پڑھیں۔“

”میں تاں ایڈی ٹھلی کتاب ناں پڑھ سنگدی۔“

”کیوں تو سکول ویندی ناہو میں؟“

”ہاماسی ویندی ہم، ہنٹ کوئے ناں ویندی۔“

”کیوں؟“

”میڈا چاچا پنسل تھی کے گھر آگئے۔ میوں سکول نہیں ونجٹ ڈیندا۔ پھلے

چوں سالوں توں سکول نہ گئی۔ جے کچھ پڑھاہا، اوی وسرا کھڑی ہاں۔ اس کتاب

دے میں فوٹو ڈیکھساں، میوں ڈاڈھے بھاندے پین۔“

فردے پو دی چھٹی مکھ گئی ہئی۔ انہاں سر کپڑا دھوتا، تیاری کتوںے،

سمان سپا پدھونے تے انوں کلثوم داچہرا کندھلی تے چوانہہ وانگوں جم آیا، اکھے دھڑ

ہووس ای ناں۔ بسرال کندھ دے نیڑھے گئی، ”اچھا کلثوم اللہ بلی! اسوں ویندے

پئے ہیں۔ جیندے رپے تاں اگلے سال وڈی عید تے وت ملسوں۔“

کلثوم چنی اکھیں تے ڈے کے تھنیاں بٹاؤن لگ پئی۔

دے، آپٹے پیرے ودا لبھیندا ہووے۔ کیں کیں ویلے قدم ڈک کے دھپاں تے
مینہاں دیاں ماریاں چھلیاں کندھاں کوں اینویس ڈیکھن لگ پوندا ہئی، جیویس انھاں
تے پراٹے ویلے دیاں کوئی تصویراں چھاپیاں کھڑی ہوون۔

”تو بھال! میڈا اللہ تو بھال!“ اجاں چیتا جھاتے نیں آیا، سارا سفر ہک پاسے
تے دیرے توں کوٹ تئیں بھنو کڑ بس دے چا چاکے مارن آ لے لو ڈے اُدھر کے پئے
پاسے، اوتری موئی میڈاتاں سندھ سندھ انج کر سٹے۔ اللہ گالس، جتھاں انج رٹاں
پئے گئے ہن، چیل ترڈی ہے۔“ بسر اں ہنگا دے ہوئے آکھا۔ ”کلثوم، تیڈی بھینٹ
حسی کیویس ہے؟“

”پرینج گئی ہے ماسی“

”پرینج گئی ہے؟ اوتاں تئیں کو لھنکی ہئی۔“ بسر اں حریان تھی کے پچھا
اونکوں آپٹے رکھے لچے دا احساس بادا انج تھیاتے اوں ویلے چپ کر گئی۔

تھوڑی دیر باد بیگ اچوں پونی کڈھ کے کلثوم کوں ونج تے آکھس۔ ”اے
گھن، تیڈے کیسے گھن آئی ہاں۔“
”واٹ مائی..... کیڈی سوہٹی ہے۔“

بسران تھکی ہٹی، لیٹی جھاتے آکھا ”فخر و قطرہ پنڈ دی تھالی چا آ!“

فخر و پنڈ چا وٹ آیا، ڈوہاں ہک پئے کون ڈھیر نالوں تھی کے ڈٹھا، کلثوم فخر و توں چار پنج سال وڈی ہئی۔ اوسوہئی نہ ہئی اوند رنگ سانولا ہئی، نک بڈا تے ٹھلا ہس۔ توٹیں جو اوجوان ہئی ول ای اونکوں ڈیکھ کے من اچ کوئی شے نیئی پھر کدی۔ اچ وی فخر و اوند اسکھٹا منہ اڈٹھا ہا، اواس گالھ دا ازدادہ موہڑی نہ کر سنگھا جو اوندی قد کاٹھ تے ہتھ پیر کے جھنیں ہن۔

ڈوجھے ڈیہہ فخر و دی ما آندھ گوانڈھ اچ ورت ورتارے کیے گئی و دی ہئی، فخر و ویڑھے اچ مجھی تے دگر اڈا نجسٹ پیا پڑھا ہا، تھک کے اُپاسی ڈیہندے ہوئے انگریزی بھنس، ساہمنے ڈٹھس تاں کلثوم کندھ کول جھاتی پاتی کھڑی ہئی۔ اوتر تر فخر و دو ڈیہدی چئی ہووے۔ فخر و ہک نظر اوندو ڈیکھ کے وت پڑھئی اچ رُجھ گیا۔ مٹی دی مور ت آپٹی جھاتے جمی کھڑی رہی۔ اوں توں پڑھانہ پیا ویندا ہا۔ اونکوں ایہو میں لگدا پیا با جیویں کٹڑیاں اوندی ختی تے گدور کر بندے پئے ہوون۔ انت او گوانڈھن دو کنڈ کر کے بہہ تھیا۔

کلثوم پو پئی ”فخر و او پنڈ آلی خالی تھالی تاں ڈے چا، میں تھیں دھوندی چئی ہاں، اونکوں وی دھوتی ویساں۔“

فخر و پیلھے ہک کوٹھے اچ ویندے تھالی میں لبھدی، وت ڈوجھے اچ وڑدے

کچھ ڈببندھ بادفخر وداچوتے بھراوی درا بن ا پڑا آئے۔

”ماما آگئے وے؟“

”بادھی، آپٹی وستی جو تھئی، بھلا کوئی آپٹی مٹی کوں وسار سگدے؟“

”ماما جہر لے تسال نوہے ہوندے۔ میں تہاڈے گھر داوڈا خیال کریندی ہاں، اسیں کوٹھے داتاں ایرا بگلا کھڑا ہئی، اے تازی تھوپ میں کیتی ہئی۔ اُبھے کوٹھے دا چتاں وی ادھا میں لمبھا ہا۔“

”ہامیڈی دھی جیکر توں ساڈے گھر دا دھیان نہ کریسیں تاہیا کوٹ کر یسی؟ کلثوم توں ہوں چنگی بچڑی ہیں!“ آپٹی تعریف سن کے کلثوم دیاں واچھاں ترڑ بگیاں۔

”ماما ہنٹاں پکے پکے وستی آونجو، میکوں تہاڈا بگلا گھر کھاندے ساڈے نال پئے بگوانڈھی وی کوئے نیں۔ پھپھی ہوراں نال تاں ساڈا پر دا جھیرا ہے۔ عید تے وی بک پئے دے گھر ناہیں آندے ویندے۔ تسال آپ ڈٹھا ہے لے بگوانڈھیاں دی کندھ اپڈی اچی ہے جو بندہ سلیاں تے چڑھ کے وی گالھ نیں کر سگدا۔ پتہ نیں کیریاں غدیاں داڈرہ نیں جو ساڈے پاسے آلی کندھ اسمان جیڈی اُسار کھڑائی نیں۔ صرف تہاڈے نال آلی کندھ مندھری ہے، گالھ تاں کر سگدی ہاں۔“

”آسوں پتر آسوں، کوٹ پکے پکے آسوں، ہک سال رہ گئے میڈی پنشن اچوں، وت اسال سارے ول آسوں، پالاں دیاں جنجھاں اتھاں کریسوں۔ اے گھر

”ماسی ہر دم آئے وے!“
 ”جونیاں ماٹیں، میڈی دھی!“
 کلثوم کچھ دیر بادپاٹی دی بگھی لنگھاڈتی۔
 ”ماسی اوچھو رکون ہے؟“

”اے میڈی نوہہ ہے۔۔۔ ہا سچ، تیکوں ڈسٹن بھل گئی ہاں!“ اوں آپٹے نکھتے
 لوہے متھے تے تھپ ماری، ”بچڑا! اساں فخر وکوں پرنائے چا۔ اللہ سیں ڈاڈھا چنگا سگ
 ڈتے۔۔۔ توں آپٹی سنا، کیویں نبھدی چئی ہے؟“
 کلثوم دے پیراں بیٹھوں زمین تھولی بلی پر اوں سوچا جو انھاں داتے انھاں دے
 گوانڈھیاں دا کوئی میل تاں نئی ڈھکدا۔ ”ٹھیک ہاں ماسی۔۔۔“ وت چھر کی بھر کے
 ہو کر امارس۔ ”آندی چئی آں۔۔۔ آندی آں۔۔۔ ہک منٹ سریر کر۔۔۔ نکلے
 پالاں آنگوں ہکو وکاپا گھندیس۔“ اوند امنہ اوڈھرتھی کے ولا اُبھراتاں آکھٹی لگی،
 ”چاچا سڈیندا پیا ہتھیں، شو دھے کوں ناروں نکھتے پئے ہن۔ ما مو یا ڈاڈھا اوکھا ہے،
 پورے اٹھ جھہیں توں تراٹ کڈھی پئے ہنس۔ ٹر پھر نہیں سنگھدا، کھٹڑے دا تھی گیا
 ہے۔۔۔ ماسی تساڈے ڈوہاں کوٹھیاں دیاں چھتوں اکا چھٹن پروٹ ہن، چھوٹے
 کوٹھے داتاں پر نالاوی پھس پیابا، میں گارا تھپ کے ولا اڑنیم۔ وڈے کوٹھے دی ہک
 کڑی وی ترٹی کھڑی ہے۔ پال سارا ڈینہہ چھتوں تے دنگدے رہندن ڈیدھی ہم تاں
 ہٹکیدی وی ہم، کہیں کوں پیسے ڈے کے لمبا گھنو، نہ تاں چھتوں وچ آ پوسن۔ تے
 چکھاوڑی تے وی تھوڑا بجا بھر وائے چا۔“

دیہاتی نمائے، شو دے تے بھولے ہوندن اے چھوہر تاں خاص کوئی بیستی ہے بھولٹی
، پپلی گارھی نھس تھئی۔۔۔ آپ سجھا آپٹے بھرا کوں۔“

اے گالھ کر کے فخر و دی رن بٹندی ہوئی پھر لگی گئی، فخر و گنڈھڑی کھولی
تاں حق حیران تھیا، شیلیاں کوں تڑتڑ ڈیکھن پئے گیا۔ اوہوریشمی رُمال، پھلیل دی اوہا
بو تلی۔ ہک شے نوہی، چھلوڑی سکی پنڈ دی ہک لپ۔ اے اوہا پوٹلی ہئی جہری ڈوں
سال پہلے فخر و ولاڈتی ہئی۔ فرق صرف اتنا باجو رُمال کچھ میلالتے سچ گیا با، شیشی اچ
عطر صرف تریہہ چار پٹوایاں جتانج گیا با۔

* * * * *

اگلے ڈوسالاں اچ فخر و دے بھرا کوں وی گلا نواں پئے گیا ہئی۔ اوندی جج
فخر و دی سالی نال تھی گئی۔ ایس پھیری اووستی ولے تاں ہک کوٹھے دی چھت ڈھہ گئی
ہئی تے کچی کندھ تے کلنوم دا چہرہ کونے نال ہئی۔ انہاں کوں کہیں ٹھڈے پاٹی دی
بگھی نہ ڈتی۔ ڈوجھے ڈینہہ بسر اں آپ کندھ توں جھاتی پاکے کلنوم کوں ہکل ماری
تاں کوئی ہئی تریمت الاڈتا۔ اے کلنوم دی متزائی ہئی۔ چنے ڈنداں آلی، کھاڈی بھری
رن، پیرھی تے آکری، چڈے پٹی کٹوی کوں لیہ لاندی پٹھی ہوے۔ بھاگ بھری
ڈسایا جو کلنوم پر نچ گئی ہے، آپٹے گھر دی سینٹ ہے تے ڈاڈھی خوش نہال پئی وسدی
ہے۔ جیہر لے فخر و دی مااے پچھیا جو کیندے نال پر نی ہے تاں او ولدی نہ ڈتی تے

جیونگ دا ڈاند

اے چویری آلی کندھ پتہ نہیں کیندی ہے؟ اینکوں ڈیکھ کے میڈا متھاسر کار
کراٹ لگ پئے۔ ایندے نال تھولا آپٹا متھار گروی ونچاں، متھے دی مالش تھی ویسی
۔ اونے اے کندھ تاں ڈاڈھی کولی ہئی، ہک ہنتر نال ڈھنگئی ہے، میڈے متھے دی تپڑ
نہیں چاسگی۔ چس نہیں آئی، وڈی مد باد کوئی چویری دی سبجی کنڈھ رستے وچ آئی
ہئی۔

گنگ داپاٹی کتلا ٹھڈا تے مٹھا ہے! اے سچے گھیو دی طاگت رکھیندے! کھیر
وانگوں چٹا پاٹی پتہ نہیں کتھاں ویندا پیا ہوسی؟ دل آہدے اس چلکدے لسکدے پاٹی
دے نال ٹردار اہواں، نویاں ان سٹوایاں وستیاں ڈیکھاں، نویاں مست خریلیاں گائیں
نال ملاں، نویاں ساویاں ہاندھاں اچ پھراں ٹراں، نوہیں نوہیں وکتیاں دے گھا پٹھے
ڈیکھاں تے کھاواں۔ میں تاں آپٹے سیں دے بندڑے تے پنجالی دا قیدی بن کے
ریہہ گیاں۔ پتہ نہیں پنجالی دی قید کڈاں مکیسی۔

کیڈے سوہنے لال غلال پر کرے پنہن۔ دل آہدے جو یکیاں کوں ہک
پھلکے بچ کھا ونچاں پر میں نہ کھا سکدا۔ ڈوجھے ڈاند چہ آکھسن جو پکریاں وانگوں پر
کھاندا کھڑے؟ میں شریکاں دے میہٹے کولھ ڈرداں!
رُت وٹیج گئی ہے۔ ڈوپاراں ویلے ڈبی گدری چھاں مزہ کریندی ہے
۔ میڈی کھی پسلی ونچ پتہ نہیں کہہ شے پڈدی چئی ہے؟ کوئی ٹھیکری یا پھری یا وٹے گیٹا
ہوسی۔ پیا رہوٹ ڈیوسن، میں کولھ اٹھانئیں تھیندا۔ ہل مار مار تیج نکھتی چئی ہے۔ اچ
کل ڈینہہ وڈے تھی گے ہن۔ ڈوپاراں کوں تھولی جنیں نیندر چس کر ویندی ہے۔
میکوں مسیں نکا اُگلا آیا ہئی تے نندر اکھڑ گئی ہے۔ ہک تاں اے چڑیاں ایڈی
ڈنڈ گھتی پنہن، لگدے اے تھکدیاں وی نہیں۔ چڑیاں دے ہک تولے ماسے آلے
پنڈے ونچ پتہ نہیں کتلے لکھ کر وڑاں چیکے بھرے ہوئے ہن۔ اے چیکے چیکر کیں ڈاند
دے ڈڈھ ونچ بھر ڈتے ونجن تاں ڈاند دی او جھری پاڑی ویسی۔۔۔ اے

تے کھڑا ویس ہووے ہاتے سو بٹیاں ویڑھیاں میڈے اُتے مرن ہا۔۔۔

میوں یکے کماں کولھ ودھ چس ٹردیس ہونیں مترن وچ آندی ہے۔ میڈا
دل آہدے جو کوئی ڈھڈھڑ آلی لمھی پڑھوے ہا، حیدے اُتے میں متر داتے ٹردار ہواں
ہا، آپٹی رام کہاٹی اٹے متر دی مس نال لکھدار ہواں ہا۔ بھونیں دے دگاں دے دگ
صفحے آپٹی ڈنگی پھڈی لکھائی نال کالے نیلے کریندا ونچاں ہا۔ مترن دا ڈھنگ کھاڈا انداں
دا سو ہٹا ہے۔ کتا چنگھ چا کے متر دے، کھر کے، گھوڑے کوں ٹردیس ہونیں مترن دی
چس دا پتہ ای کوئی۔ اٹھ ٹردیاں متر سگدے پر چھوں تے مترن دیاں پچکاریاں مار
مار کے چنگھاں لتاں کوں سنا کر کھڑ دے، تے چکھے یکا ڈہنھ چنگھیاں سر دیاں
رہندیاں ہنس۔ اے کوئی جیوٹ ہے! لخد دی لعنت ہوے! تنجھی زندگی تے۔

اونگی، حال ڈے۔۔۔ کل کیوں نہویں الیندی؟ کیویں آپٹے یار نال بچ
گنیں ہوویں؟..... ”کڈاں“..... ہٹ و ت کڈھاں تھی گے؟ وسر گنیں؟ میں نال کیوں
نویں پھر دی؟ اچ میں سنگ مار کے تیڈا پاڑ کرینداں..... ڈسا۔ صباہیں میڈے نال
پھر سیں؟ ڈسا! تکھے تھی، نیں تاں لنگھن نہیں ڈیندا..... ”چرک تھیندے؟“۔۔۔
چرک تھیوی پیا.....

”وچھا بکھا کھڑے؟“۔۔۔ بکھا کھڑا ہووے..... صباہیں پر پیٹھ ملسیں؟ خواجہ گل
فقیر آلی پاندھ وچ۔۔۔ کی ہے؟ اچھا ونچ..... پر پہلے آپٹی گانی کوں وات لاوٹ

داکھر کئے دے مُتر نال دھوتاتے آکڑا منہ، پرائییاں فائلاں دے مسے لوظ، فضل چاچے
 دے رنگ اڈے کپڑے تے چھپے تولیے وانگوں جرسی، سپریڈنٹ دا زڑ کدن آلے
 مُردے وانگوں اُپاسیاں ڈیندا بھنا ترثاوات۔۔۔ دفتر دیاں چھوہریاں دا جو ان تے
 سوہٹیں کلرکاں دو اکھیں بھرکاوٹ تے میڈے سلام دا رُکھے منہ نال جو اب ڈیون
 ۔ میڈم دا سِپک متھاتے ہاں داساڑالاوٹ، ڈھڈل کلرک دے لیلامی آلے بوٹاں تے
 مسیاں دا ہاں پھیر ڈیون آلا ترکا مشک۔۔۔ انہاں یکیاں کنڈیاں تھویاں کوں یکا ڈینھ
 بھو گٹا ہے۔

ہا۔ ہا! بس تیار تھی گیا ہاں۔ تہاں شروع کرو میں آندا پیا ہاں۔۔۔ سچھ دی
 اکھ ڈیلے وانگوں رتی ہے۔ ایس چٹ سرے کوں کئی صدیاں ہزاریاں دے جگارے
 جو ہن۔ چھتتا بے چیت سچھ ہر دم آئیں! اللہ کرے تیڈا ڈینہہ جنکا لنگھے! اساڈے
 ڈیہاڑے لنگھ ویسن۔ بہوں لنگھی کھڑی ہے، تھولی باقی ہے۔ اسان زندگی دا اٹھ
 گزاری کھڑے ہیں، ایس اٹھ دامٹی تے مُتر وچ لوڑا پچھ اساڈی تلی تے ریہا کھڑے
 ۔ اے وی بہوں تکھے چھکو اویسی۔ تھو لاسا کروں۔

☆☆☆☆☆

رہڑی پتلے

دکان تے تریختیں دے کپڑے ملدے ہن، سیتے تے اٹھ سیتے۔ ڈوں تریختیں
انہاں رہڑی پتلیاں کوں تکی کھڑیاں ہن جنہاں نويس ڈیزائن دے کپڑے پاتے
ہوئے ہن۔

سیلزمین شہر یارتھان کھول کھول تریختیں اگوں سٹی آندا ہا، پر گاہکاں کوں
کوئی رنگ خوش نہیں پیا آندا۔ او چو کھے مہانگے تے سوہٹے تھان ڈکھاوٹ لگ پیا۔
اوندیاں اکھیاں تریختیں دے مونہاں تے وجوداں تے پڈیاں پیاں ہن۔

”ماسی ماف کر بھنے کونیں۔ کھڑو کھڑو، ودے ہن اے گھن۔۔۔ اے
کراچی آلاہل اتھان کیں رکھے؟ شہر یارتکیوں ہاں۔“

اے ذال انہاں کپڑیاں وچ کیو میں لگسی؟ ایندا پنڈا کتلا بھرا بھرا ہے۔
ایندیاں پھیاں کتلیاں گول گول ہن۔
”استاد چاہ پانواں؟“

نویس تھاناں تے قہوے دی خوشبو، ذالیں دے جسموں کو لھ آوٹ آلی خوشبو
نال مل کے شہر یار کوں کملا کر بیندی پئی ہئی۔ اوندا دل آہد اپیا باجو گاوٹ گاوے۔ پر
او پر ایانو کر ہا، او اینو میں نہیں کر سگدا۔

ہوسی۔ کم کرنٹ آلیاں ذالیاں دیاں انگلیاں ٹھلیاں تے گنڈھیاں گنڈھیاں تھی ویندیاں
ہن۔ ایندے پیر کتلے صفاتے چٹے ہن۔ دل آہدے بند ہ ایندے پیراں کول پئے ہا۔
شاہر سوہٹیاں، من بھاوٹیاں تریمتیں تے چھوہر س کول ڈٹا پیا ہے۔۔۔ پر اساڈے
کیرے لیکھے۔ اساڈے ہتھے تاں کچی کوڈی وی نہ آئی۔

تریمتیں دی بھیرڈ مک گئی هئی۔ انھوں دکان دا ادھا شٹر سٹ چھوڑا ہا۔ سیٹھ گلا
کھول پیساں دیاں گھتیاں بیٹنڈا پیٹھا هئی۔ او ندے منہ تے اکھیاں کول بے چینی
کر دی پئی هئی جو میں او اچ دی وکری کولھ خوش نہ ہووے۔
تریمتیں متوں، شہر یار کول دکان ہٹی ہٹی لگدی پئی۔
”یکے یکھے بند کر ہے۔ یاد گیری نال، کل وی کھلے چھوڑ گئے ہووے“

اے تریمت پالاں دی ماھے، پروت وی Fresh تے جو ان لگدی پئی ہے۔
و دان لوگ بڈھے نہیں تھیندے۔
”اویئے نکو، اتھاں نچے تھی! تیکوں ہاں اے تھان لہاڈے۔ نہیں نیں، اے
تچوں۔۔۔ تھولا اچا ونج۔۔۔ منگیا تھان دے پیٹھ“
شہر یار آخری تھان کول الماری ونج رکھ چھوڑا هئی۔ او تھان تے ہولے
ہولے ہتھ پھر بیندا کھڑا هئی۔

شہریار پاھوڑی تے ھولے ھولے چڑھاتے اُتلے کمرے آ لے تاک دی
کنڈی لاڈنی۔

ہٹھ آ کے اوں یکے بلف ہال ڈتے، ہر پاسوں چٹا چاند ٹھہری گیا۔ اوندے
ہتھ ہلکے ہلکے کنبدے پئے ہن، اوں یکے پکھے چلا ڈتے ہر پاسوں رنگ برنگیاں چنیاں تے
پھلاں آ لے چولے اڈدے پئے ہن۔ اوں کوں ایو میں لگدا اپنا ھئی جیویں او تریمتیں
دی کیں پارٹی وچ پھس گیا ھو وے یا کہیں جج آ لے گھر وڑ گیا ھو وے۔ او تھولا ڈر
بگیا جو باہروں کوئی جھاتی پاکے ڈیکھدا نہ کھرا ھو وے۔ وت اوں آپنے آپکوں ترسلا
ڈتا جو لوھے دے شٹر وچ دید نہیں ٹپدی۔ اوں ھک ٹھمکی ٹھمکی ڈمی کوں شوکیس کول
کڈھا۔ اوندی پتلی چٹی گچی وچ چنی کوں ٹھیک کیتوس، لفظ کھن او ڈمی کوں گلگری پا
کے کھرا رہاتے چمدار بہاتے وت ڈمی کوں اپنے نال لٹاکے رٹ گیا۔ چرک تیں اوں
کوں ندر نہ آئی۔ او شاہر دیاں پکیاں سوہیاں ذالیاں دے بارے سچندار بہاتے وت
وندی اکھ لگ گئی۔

فجر ویلے جہر لے اوندی اکھ کھلی تہاں بازار کولہ لوکاں، رکشیاں تے سکوٹراں
دی ڈھنڈھ آندی پئی ھئی۔ اوں انگریزی بھنی، اوند اہتھ ڈمی تے ونج پیا۔ او تکھے تکھے
اٹھا، ڈمی کوں چاکے شوکیس وچ کھرا یوسس۔ اوندے کپڑیاں تے ہتھ پھیر کے
گٹجاں کڈھونس، اوندی گچی وچ چنی تے ہتھ وچ پرس اڑا یوس تے اونکوں آپٹی جھا
تے کھرا ڈتوس۔ او پہوڑی ترپدا، سیٹھ کوں اٹھاوٹ گیا۔ اوں تاک دی کنڈی لہئی،

کوئی چیترا دے اخیر ی ڈیہاں دی گالھ ہے کیوں جو شاہ عالم اچ کالو قلندر
 سیں دامیلہ بھگت گیا ہا۔ دمان دے کر مینہہ رتے پھلاں آلی چنی اچوں گھنڈ کڈھی
 کھڑے ہن، چالیں پھلاں تے ہن اتے لیاں دے ساوے کچوچ تھڈے بھوئیں تے
 بدل بن کے لتھے پئے ہن۔ اکڑیاں دے گاجری پھلاں کوں چٹڑے پپٹ گلکڑیاں
 ودے پندے ہن۔ بہار دی اے مستی محض پھلاں تیں ہی، باقی دی بھوئیں مینہہ نہ
 لہٹ پاروں چھستی کر یہہ وات ہی۔ تہوں تاں موچی وال دے واسی سال دا ان کھٹا
 کرٹ کیتے، پاٹ مریندے پال تے مال گھلیندے، درابن دے ڈنہاروں کالے پاٹی
 دے آباد ملخاں تے دیرہ آٹ لیونے، جتھاں پہلے وی آسوں پاسوں دیاں وستیاں دے
 وسڈن کلکیاں تے تمبولاکے جنگل اچ ہک چھوٹا جھیاں وانڈھا آباد کیتی پئے ہن۔

چنڈ شاہ دے اُبھے پاسوں اے سبھے آدم ذات ان دی سک اچ کٹھے آٹ تھئے،
 جتھاں چھیروں جانگلی چویاں دیاں جھاراں دے ترنگرٹوے اسمان ہیٹ ذکاٹ مچائی
 ودے ہن۔ موچی وال آلے مڈاچ ہک جھگشاہاں دے پیو، کالو داوی ہا۔ سارا ڈینہ
 ڈاتری مار کے لئی ہار تہی پیشیں نال آپٹیاں کلیاں جھکیاں دوول آندے ہن۔ چٹے چیل
 سدھی کرٹ کیتے دگر ویندے ہن۔ پال چچی پھتاڑا تے کجھ مہارامہارادی کھپڈاچ تے
 تربیتیں گوگی مانے اچ چب ویندیاں ہن۔ انہاں وانڈھیاں اچ ہر روز دامیلہ سچھ
 دے ڈھلٹن نال ودھن پئے ویندہا۔

ہولے ہولے آکھس، ”بہوں مٹھاپاٹی ہے! کتھوں بھریندے ہوئے؟“ شاباں ولدی
تاں نہ ڈٹی پر تھو ڈاں اچ کھلی تے منہ پئے پاسے چا پھیرس۔

پاٹی دی تلی کلیاں توں تھوڑا جھیاں پرے ہی۔ دیگر ویلے چٹیں، ہال تے
تریمتیں اٹھانوں پاٹی آٹ بھریندے ہن۔ ڈو جھے ڈیہو ار مٹھو ٹانگی مونڈھے تے رکھی
آندا ہاتے پئے پاسوں شاباں ڈوں گھرے سر تے چاکے ہتھیں پھتکا لڑکئی آندی ہی۔
تلی تے آکے ڈوہاں پاٹی بھر۔ شاباں پہلے پھتکا بھر کے منٹ تے کڈھ رکھاتے چکھے
گھرے بھرٹ پئے گئی۔ پاٹی بھریندی جھاتے مٹھو اونکوں کاٹی دید ڈٹی۔ مٹھو گھرے
بھر کے ٹانگی مونڈھے تے رکھی۔ جہر لے شاباں دے نالوں لنگھاتا اوندے پھتکے کوں
وی ہتھیں پاتی آیا، شاباں ڈٹھاتاں الاٹی ”اے تاں میڈاے۔“

”بابا میڈاے، میں کڈاں آکھے جو میڈاے۔“

”ول چئی کیوں ویندے؟“

”میڈی کلی کولھ تھولا پہلے رکھ ڈیساں۔ کل میں میڈا پاٹی پیتا ہا، تاں اتنا تاں
میڈا وی حق بندے۔۔۔ توں ترے شنیاں کیویں چیسیں؟“

شاباں گھرے چاکے ٹرپئی۔ کلیاں دے نال ونج کے مٹھو پھتکا ہک چنڈ دے
منڈھ دی ٹیک تے کھرٹا ڈٹاتے آپ اگوں تے ٹرپیا۔

اگلے ڈیہ نہہ دیگر ویلے مٹھو شاباں دی تا نگھ اچ ہی جو کیر لے پاٹی دو ویسی۔

شباباں، مٹھو دی پگھ تے چونڈھی مار کے انہاں دو دھرک آئی۔ او پہوں دیر
 تنیں چاہ داراہ ڈک کے تھال وچیندے رہئے۔ چاہ کوں چرگا ذلیل کتوںے، انت او
 شودی گپڈیاں دی ہک ڈھگی اچ لک گئی۔

مٹھو دا گھر گنڈی عیسب تے ہی۔ او سینکل تے نال آلیاں وستیاں واڑیاں اچ
 کنگھی شیشے اتے سُر مہ مساگ وچیند اہا۔ لو مک پگئے، لوک ڈھیریاں چاکے گھراں دو
 اپڑ پگئے۔ مٹھو ہلاٹی کوں ملن دے بہانے موچی وال شینیاں وچکن آٹ وڑا۔ وستی دیاں
 تریمتیں ہو کے تے ایو میں جھم تھی گیاں جیویں لکڑ دے گٹ گٹ کران تے چوچے جھم
 تھی ویندن۔ ذالیں آپٹیاں لوڑ لاڑی دے شیلے گھدے۔ شباباں وی کاٹھی دی ہک
 سُر مے داٹی تے ہک سگی گھدی۔

مٹھو شینیاں آلا ٹرنگ سینکل دے بسترے بند تے رکھ کے ہک گھاٹے وٹ
 دی چھاں تے کھڑا ہا۔ شباباں کنگریاں آلی رنگیل چنگیر اچ روٹی تے لسی دا منگر آپٹے
 نلڑے ملویر دے ہتھے مٹھو دو بھو ڈوتا۔ مٹھو روٹی کھاوٹ لگ پیا۔ چار پنچ نلے نلے ہال
 وی کئی نہ کئی شئے گھنڈ دی تا نگھ اچ کھڑے ہن۔ شباباں کوئی شئے گھنڈ دے بہانے

مٹھو موچی وال اچ شاپاں کوں ملٹن سانگے، سچن ہیلی بٹا گھدے اتے میل
ملاقات داے سلسلہ اوں ویلے تئیں چلدا رہا جے تئیں مٹھو مزدوری کیتے کراچی نہی
پگیا۔

یلا ویہاندا رہیا، موچی وال اچ سینٹلاں دی وبا آٹھ وڑی۔ شاپاں تے
اوندے وڈے بھرا کوں سینٹلاں نکھتی۔ ماتاں اوندے بھراں کوں تاں قبر اچ گھن
گئی۔ شاپاں موت دے منہ اچوں تاں نکل آئی پر زہیر پھوں تھئی۔ کئی ڈیہاں تئیں
اوندا جسم تڑکدار ہیا جو میں چترئی اچ داٹے تڑکدے ہن۔ ڈاٹی دے داٹے اوندے
پنڈے تے میجاں آنگوں ٹھکیندے پگئے۔ ہولے ہولے داٹے پھسدے گئے تے پٹھوں
سمدے پھترکے چھڑیندے گئے۔ اوندی ماروزانہ انہاں تے مکھن دلپ کریندی
ہئی۔ شاپاں دا پنڈا ایویں لگدا ہئی جو میں کہیں جیندی کبوتری دے کھمب چھک
گھدے ہوون۔

سا کھ آلیاں راتیں اونکوں کھڑے جھانہ ڈٹی تے نہ او کہیں پاسے سمٹ دی
ہئی۔ اوں اے راتیں اکھیں اچ پال کے لنگھایاں۔

پورے ہک سال باد مٹھو کراچی اچوں گھر ولاتے نال ویکچن کیتے بانو بان دا
سمان وی گھن آیا ہا۔ شاپاں دی سک اونکوں ولدا موچی وال چھک گھن آئی۔ پگلیاں

انچ سندور بھری، ہتھیاں تے میندی لئی تے اٹھاں دے کچاویاں انچ بہہ کے آپٹے مسالیاں دے گھر ونچ وڑیاں ہن۔ پر سینٹلاں دے داغاں کارنٹ شایاں دو کوئی ڈھک نہ آئی۔ اوڑک ہک ڈیہہ گرہ جت دے ہک گڈے انھاں دے گھر ڈھک بھجی تے اوندے پو ماٹکوں گڈے نال سلاڑھ ڈتا۔ اجاں اونکوں پر نے ہک مہینہ وی نہی گزرا جو درابن دیاں کٹکاں سونا بٹن لگ گیاں۔ شایاں دا مسالا اتے سورھا وانڈھیاں تے آئے۔ او گڑی کوں وی نال سلاڑھی آئے۔ اجاں ایندے ہتھیاں توں ڈوجھے ستو واڑے آلی میندی نہی لتھی جو ڈاتری دا مٹھا ہتھ انچ آگےس۔ شایاں آپٹیاں ونگاں چھلے اتے مند ریاں لہا کے لو کرن لگ پئی۔

سینٹلاں شایاں دا سٹہپ تاں کھس گھدا، ول وی اوند اچھا تے سلھاتن جوانی دے جو بن تے ہا۔ تہوں تاں رتی چنی اتے رتی سگی ڈیکھ کے ہر لو بھی آپٹا لو بھ و سماوٹا چاہندا ہا۔ حاجی فرار دیاں موٹے شیشاں آلی عینک اچوں چچیاں اکھیں اونکوں تاڑ گھدا۔ اوں آپٹے من دی گالھ اپٹے کراوے کوں کیتی، کراوے ولد اڈتا ”حاجی صیب توں چنتا نہ کر، اے چھو ہر انچ رات ایلے تیڈے کولھ ہوسی۔“ کراوے ونج کے وڈے طریقے نال شایاں دے سورھے کوں آکھس جو بھئی حاجی صیب دے گھر کم کیتے ہک تریمت دی لوڑ ہے۔ جیکر تیڈی نو نہہ اوندے گھر کم کرے تاں چار پوریاں مہینے دیاں پہلی کنگ آلیاں ڈیسی۔ اے پورے لو کرے تاں وی وڈا اندھار، ڈول گونیاں نہ کر گھنسی۔ پڈھڑے آکھا جو او ایویس نہیں کر سگدے۔ جہر لے کراوے انہاں کوں

ترتیب سے سال موچی وال ہک دفا ولا چھتی کر یہہ دے چک اچ آیا۔ لوکاں ان کیےتے ولا وانڈھیاں دو منہ کیتا۔ شاہاں تے اوند ا مسالا وی آپٹا نصیب کماوٹ آئے۔ لو دا چاں ڈو جھا ڈیہہ ہئی جو جھوک موہاٹہ، گرہ جت تے کوڑی ہوت دے مڈ کھڑی کنگ تے تپڑی آنگوں آپئے۔ اس دفا شاہاں لو کریندی ہئی اتے اوند ا مسالا ڈاچی تے ڈھویاں ڈھوندا ہا۔ اچ شاہاں اے ڈیکھ کے بہوں منجھی تھئی جو مٹھو، خان دا کراوا بٹا کھڑے تے لئی وی اوہو ڈیندا کھڑے۔ مٹھو دے متھے لکھن تے شاہاں دی ہمت نئی پئی تھیندی بس ہاں تے وٹار کھ کے آپٹی واری تے لئی گھنٹ آئی۔ مٹھو وی شاہاں دو ڈیدھا رہیا بھلا اچ چہرے دو تھول تے باقی وجود دو زیادہ ڈٹھس۔ شاہاں اوندیاں اکھیں اچ لو بھ ڈیکھ کے ولا اوند و نہ ڈٹھس۔ مٹھو اونکوں پیاں توں زیادہ لئی پتہ نیں کیوں ڈتی۔ شاہاں آپٹی کھٹی سرتے چئی آپٹی کلی دوڑ پئی۔

ترتیب سے ڈیہہ مٹھو شاہاں کوں لئی اوں ویلے ڈتی جہر لے یکے لئی ہاراں لئی گھن گھدی تے نال اے وی آکھس ”شاہاں جیکر میڈے دل دی آس چکا چاتاں چار پوریاں پہلی کنگ دیاں ڈیساں۔۔۔ میڈا منجھا کالے ککر دے لمیوں پیا ہوندا ہے۔۔۔ کیہ صلاح ہوئی؟؟؟“

شاہاں اوندے منہ دو ترتر کٹن پئے گئی، مٹھو دے چہرے تے ولا ولا حاجی فراز دا چہرہ آویندا ہا۔ اونکوں سمجھ نہیں پئی آندی جو اے مٹھو ہے یا حاجی فراز ہے۔

مکندا کراڑ درابن دے چنگے سوکھے زمینداراں تے اگواٹاں اچوں ہئی
 - اوندی چونک تے خدا دی اُلس باہندی ہئی۔ اونکوں پکھو آں اتے زناوراں نال
 ڈاڈھا پیار ہا۔ اوندے گھر تے چونک اچ چڑیاں، کانواں اتے لالیاں کیتے پاٹی دیاں
 چٹھاں تے داٹیاں دے پتروٹے بھرے پئے ہوندے ہن۔

سودی تے اوندے نال پئے پال بلوڑے غُستان اچوں چڑیاں نپ کے
 مکندے دو گھن آون ہا۔ مکندا انہاں کوں ادھیلا کسیر اڈے کے چڑیاں گھن گھندا ہئی
 - پال ہئی توں شے گھندے تے گھراں دو مُٹھیں پھکیندے ہن۔ ساوٹ دیاں جھڑیاں
 جڈاں پلٹچن ہاتاں وستی دے پالاں دے مزے تھی پوندے ہن۔ مینہ نال چڑیاں دے
 کھمب ایوس پُس ویندے ہن اکھیندا جیوس پاٹی انہاں دے کھمپ پدھ گھدن
 ہوون۔ مینہ نال جھپیاں چڑیاں غُستان دیاں چالیں بیٹھ ڈڈیس وانگوں ٹپاں
 مریندیاں و دیاں ہوندیاں ہن۔ جھڑی آلے ڈینہہ پالاں دیاں وہیراں غُستان دو منہ
 رکھن ہاتے پالے توں سلکدیاں چڑیاں دے بوجھے تے مُٹھیں بھر کے مکندے دے
 پوہے تے آٹ دھٹکدے ہن۔ چڑیاں دے عوض ادھیلے وصول کرن دی وجہ کولھ
 درابن دیاں چڑیاں کسٹ توں بچائی پئی ہئی۔ ہناں وستیاں اچ تاں جھڑی آلے ڈینہہ
 چڑیاں نپ کے کوہن دی ریت اچاں سلامت ہئی۔ پال چڑیاں و تچ کے بھت
 پکیندے ہن۔ اُون ڈینہہ پالاں کیتے عید ہوندی ہئی۔

دیاں مٹیاں بھریں، ہتھ تازہ کریں تے آئے گے دی سنبھال لہاویں۔“
حقو آ منا کر چھوڑا۔ اوند ا جھٹ چرگا بھنٹ پئے گیا۔

مگندے دا بکو پتر ہئی، جہرھا کلکتے اچ وکیل ہئی۔ اوں اٹھائیں جت چا کیتی تے
ول اٹھائوں دا تھی کے رہ گیا۔ مگندے دی ہک دھی دیرے اتے ڈو جھی لورالائی اچ
پرئی ہوئی ہئی۔ آپ او کسواری دھی پئی تے بڈھڑی ذال نال وڈے حویل اچ راہنڈا ہا۔

حقو چھیں ست مہیناں تئیں تاں کم دل نال کریندا ریہا اول پچھے ہو لے ہو لے
اوندیاں ہڈیاں اچ رچا آلس آپٹارنگ ڈکھاوٹ لگ پیا۔ او بھنگ دا بٹھل مار کے ہک
تڑوٹے ماچے تے ڈھ ویندا ہاتے اوند ا پتر سو دی ٹانگی چا کے کناں آ لے وڈے وڈے
مٹ بھریندا ہئی۔ یکی چو نک اچ بہاری پھریندا تے ہتھ وی تازہ کریندا ہئی۔ سو دی
دی عمراں چو ڈھاں پندرہاں سال ہوسی۔ مگندے اونکوں بچ بھج کے وڈے اہر نال کم
کریندا ڈٹھا تاں اپٹا خاص پہلی چا بٹائیس تے زمیناں اتے تومن دیاں صلاحیں ستھاں
وچ وی نیندا ہس۔ حقو دی اللہ جان چھڑائی تے او بس ساوی دا تھی کے رہ گیا۔

مگندے دی ہمیشاں توں اے ریت ہئی جو لاٹ پلائی دیگر ایلے داٹیاں دی
چنگ چادری دی بگنڈھ بدھ کے نال میاں ہادی ڈاڈے دے غُستان اچ تھی آندا
ہا۔ اوندے آوٹ سیتی چڑیاں اتے لالیاں ایویں جھمٹ تھی وینداں ہن جیویں بندہ

باہر نہ نکھتا۔ اوندے چونک وال وی ہولے ہولے ہر ہاتھی گے۔ چڑیاں کیتے پائی توں
 بھریاں چھٹوں سک گیاں۔ دوریاں اتے پتر وٹیاں اِج ولا داٹے کہیں نہ سٹے
 ۔ ماچیاں دے واٹ کھسدے تے تڑدے گے۔ ساویاں کچھ ٹھڈیاں مٹیاں سک
 پُٹک گیاں۔ مکندے اس شرم ساری دی خبر آپٹے پتر دو نہ پٹھی۔ بھلا چوں پنچ
 مہیناں چچھوں کہیں ذریعے اُوں تئیں گالھ اپدہ گئی۔ او کلکتے کو لہر درابن آیا۔ زمیناں دا
 کھانہ ڈھولو کراڈ دے حوالے کیتس تے چوما کوں نال لیندا کلکتے گھن گیا۔

کلکتے پچھن دے ہک سال باد مکندے دی تریمت دا دھنت تھی گیا۔ سیٹھ دی
 دید وی کسی تھی گئی۔ پتر اونکوں عینک تاں لواڈتی ول ای پینت دی تڈ ضرور گھندا ہا
 ۔ پینت ٹکیندا ہک ڈیہ نہ گھروں پیرا گھنٹ نکھتاں تاں پورے ترے ڈیہ نہ تے ترے
 راتیں گھر نہ ولا۔ پتر وڈے او کھاں عذاباں نال چوتھے ڈیہ نہ کتھاؤں گول گھنا یوس
 ۔ مکندا او ہارات گھر مسائیں ٹکا۔ دھمی ایلے اُٹھن سیتی پتر اگوں ہتھ ہنس نیں ”پچرا
 بس! اِج دے باد تیڈے شہر اچوں میڈا اکٹ پائی مک گئے۔ میں وستی وینداں، ایڈے
 وڈے شہر اِج میڈا گزراٹ نیں تھی سگدا۔ میں دیہاتی گرو کی مانس ہاں۔ شہر دی جوہ
 میکوں نیں پھلدی۔ اتھاں تاں بندے پھٹ ویندن۔ اتھ لوک آپٹے آپ کوں وی
 بھل ویندن۔ کوئی کہیں کوں سدھے راہ نیں لاند۔ ایڈے وڈے شہر دا کیر ہا فنیدہ
 جتھاں لوک گھر دارستہ وی نیں ڈسا سگدے۔ ایتجھیں شہر اِج میں کیویس راہواں
 جتھاں گوانڈھی گوانڈھی کوں نیں سنجاندا۔ پتر، وڈے شہر وڈے بے سنجاپو ہوندن

گھر دے اندھارے کوٹھیاں اچ یا باہروں چکلدی دھپ اچ کملیاں وانگوں غردا
 رہندا ہئی 1946 اچ کڈا ہیں نہ آوٹ آلا گاندھی جی درابٹن آیا۔ اُون شیر شاہ آ لے
 تھلے تے کھڑ کے بھاشن ڈتا۔ علاقے دے سارے کانگریسی کٹھے ہن بھلا مگند اسکھٹی
 ملٹی تئیں نہ گیا۔ مگندے دا پس بکوشغل ہا، بالال توں چڑیاں دا وٹج و پار۔

ہک ڈینہہ ہال چڑی نپ آئی۔ کہیں کھمباٹی دا گھٹا مار کے اُون شودی دا
 کھنہ بھن ڈتا ہا۔ مگندے کسیر اڈے کے چڑی سمبھال گھدی جیرھی اڈن جوگی نہی
 - چڑی پہلے کچھ ڈینہہ رُسے ہونے ہال وانگوں کہیں ویلے مٹی تے کہیں ویلے پو لہڑے
 دے پچھوں لک پاہندی ہئی۔ مگند ااونکوں کنہدے ہتھاں نال نپ کے ہاہر کڈھ
 گھن آندا ہئی، اونکوں کھویندا ہا۔ او، رضوکوں وڈی چٹھ کریندا ہئی۔ ”بلارضا میں
 گڈی منڈی دا دھیان رکھا کر جو ہال کھتاں گھٹا نہ مرینس۔ کتھائیں کوئی ہل کال نہ
 آپوس۔“

کچھ ڈینہہ ہال باد چڑی دا پھٹ جوڑھی گیا تے او چنگی بھلی تھی، کئی بھلا اڈن
 کولوں رہ گئی۔ چڑی سارا ڈینہہ بانہڑے ڈیندے ہال آنگوں کیکی حویلی کوں
 کچھیدی ہئی۔ مگند احویلی اچ رُدا پھر دا کہیں کہیں ویلے پینت ٹیک کے چڑی کوں
 وڈے پیار تے ترس نال ترتر ڈیکھٹ پئے ویندا ہا۔ چڑیاں دیاں جھاراں کندھاں
 کوٹھیاں توں لہہ کے دوریاں تے پتروٹیاں تے جھمٹ تھی ویندیاں ہن۔ چکلدیاں
 پلکدیاں لڑدیاں بھڑدیاں ہک پئے کوں چنگی ریت ریلی راہندیاں ہن۔ مگندے دی
 را کھو میں چڑی کھمب پھنڈا کے چڑیاں نال چو چلے کریندی ہئی۔ جھیرے لیندی ہئی

ہیں؟ سم پوہالے تاں دھمدی ودی ہے۔“ بس ممکنہ دے دے الاواں دا گناہ پوند اہا، جٹی کوں تاں راہندا تاں چڑھ ویندا ہاتے زور زور دا چوں چوں چرچر کرک پئے ویندی ہئی۔ ”توں پکی پکی جٹی ہیں۔ چٹیاں دی وی دھمدی ویلے اکھ کھل ویندی ہے۔ جٹی توں سم ونج۔ چٹیاں تاں گھر پہارٹیں ہوندن، گائیں ڈوہوٹیاں ہوندن، کھر کے کھر کٹے ہوندن۔ تیں کیرھے ٹا کرے کرٹے ہن جو دھمدی نال اٹھی پٹھیں؟“ اور اندھا آپٹے سیں دی منجٹی دے نیڑے تھی آندی ہئی۔

ہک واری جٹی، بناں چڑیاں نال داٹے چکڑے تے کھیڈن کپڈن اچ رجھی ہوئی ہئی۔ اوہو پتالگا جو ہک ہلی اُبھرتی جھانا آن مارا۔ پیاں چڑیاں تاں بھر کر کے اڈ گیاں تے کوٹھے دی وٹینڈھی تے پہہ کے چڑیاں چڑیاں کرن لگ گیا۔ جٹی شودی چندڑی دے تاء کو لھوں پہوں تن مارا بھلا اوہلی دے ذمب اچ آگئی۔ سیٹھ ہلی کوں بیت ہکرا لیکن چک گیا۔ نال پئے پاسوں رضو جھڑی اچوں پاٹی پیٹھا پند اہا، اوں ہلی کوں ڈولی وگئی۔ ڈولی سدھا ہلی دے کوپر اچ لگی۔ جان دی ذلوت توں ہلی چڑی کوں سٹ گھتا۔ ممکنہ چڑی ونج جٹی جیرھی ڈرتوں مروندا تھئی چئی ہئی۔ اوندے جسم توں کتھانوں کتھانوں سوئی دے ڈک جتلی رت سمدی چئی ہئی۔ رضو اونکوں پنجرے اچ رکھاتے کئی ڈیہاں تیں تیل بلد رلیندا ریہا۔ اوں ڈینہہ دے باد ممکنہ ارات کوں پنجرہ کپڑیاں آلی تار نال لڑکا کھڑیندا ہاتے ڈینہہ کوں لہا کے گوڈل تے رکھیندا ہئی۔

اتے ڈھاندى پوندى کلھے منہ سرتے بچے پلیندى رہی۔ کیوں جو فطرت دے قانون
راہیں زناور تے پکھوں جیوٹ دا فرض نبھاوٹ اِچ اشرف المخلوق نال آپٹے تئیں تئ
مارٹ اِچ سانوس ہن۔ ہر حیندا جی آپٹیاں معراں تے جدڑی دابار چنی ڈٹاتے مُرٹا
دھکے کھاندا، ساہدی ریت نبھاوٹ کیتے موت دے پنتاں دو وِگلا راہندے۔

جیر ہلے مگندے دا کو ساہلکا تھیاتاں او پہلے وا نگوں چٹی دے بالوں دی کل
لہوونٹ آیا تاں ڈٹھس جو اوندے ایاٹے چانگریاں کوں لمبے لمبے جگہاں آلے کالے
کالے مکوڑے پتھرے پئے ہن۔ پھوکے ڈے ڈے کے اتے چونڈھیاں نال پٹ پٹ
کے وڈے اوکھاں نال مکوڑے اِنج کنونس۔ ہک چانگراں تاں اصلوں سکا پڑکا پیاہا
اتے ڈو جھے اِچ ساہدی تاٹی اچاں بھیرٹی سنجی ودی ہئی۔ رضوتے مگندے ڈوہیں کئی
ڈہنہہ اوندی داری کریندے رہے۔

ہک ڈہنہہ مگندا آپٹیاں پُراٹیاں صد و خاں اتے الماڑیاں اِچ زمیناں دے
کاغذاں دی پٹ پھول لئی وداہا۔ اِڑعتی اوندے ہتھیں پچی دے چھوٹے ویلے دی
کپڑیاں آلی ہک گڈی لگی۔ او گڈی چا کے اول ویلے باہروں آپٹھا اتے اوندے
اتوں ڈھوڑ مٹی چھنڈک کے آپٹے نوکر کوں ڈکھایس، ”رضو اے ڈیکھ اے پچی دی
گڈی ہے۔ ایندا کپڑا کیویس پراٹا تھی گئے۔ ایس گڈی دا کپڑا پسند کرن او میڈے
نال ہٹی تے گئی ہئی۔ میکوں اِچ آنگوں یاد ہے۔“ ٹھڈا ساہ بھر کے آکھس۔ ”او آپ

”سیٹھ جی کوئی پیا آ پٹا۔۔۔“

”نہیں۔۔۔ رضو کیندی وی کوئی لوڑ کوئی۔ مر کے سرٹا تاں میں ہے۔ میڈی

جھاتے کوئی پیاں تاں نہ آسڑسی۔“

”سیٹھ جی! پیا کچھ نہیں بس ایہو ہوندے جو اکھیں آخری واری پچٹاں مڑاں

کوں ڈیکھ گھندن۔ بھلیاں اکھیں ہک پئے کوں ڈیکھن ہاچا۔“

”مگند اڈسکلن پئے گیا،” رضو اے بھلیاں اکھیں کہیں کوں ڈیکھاں جو گیاں

نہیں۔ انہاں کوں تاں میں لکیند اوداں۔ اے کر ماں سرٹیاں کہیں دے منہ متھے لگن

جو گیاں نہیں۔ ایس کیتے تاں کلکتے لگا گیا ہم۔ ایس کیتے تاں ڈوں سال گھروں پاہر قدم

نم رکھا۔“

رضو اوندے مونڈھے تے ہتھر رکھا، ”صبر کر سیٹھ جی، اللہ سنیں دے رکھے بار

چاوٹے پوندن۔ اللہ تے رکھ، او بھلی کر یسی!“

”مگندے رضو کوں کچھ کاغذ ڈیندے ہوئے آکھا ”ہاں اے گھن چا۔ اے

چونک تے باغ میں تیڈے ناں کیتی وینداں۔ باقی زمین تے حویلی پئی دے ہے

۔ پچھلے کئی ڈیہاں توں ساری برادری میڈے اُتے ڈاڈھا زور کیتی کھڑی ہے جو اسان

دی لڈے ویندے ہیں تے توں وی نال جُل، کیوں جو اے ملخ ہن وندیندے پئے

۔ مسلمان انتے آسن تے کراڑ اُتے ویسن۔ رضو میں جنم بھومی نہاں چھوڑ سگدا۔ میں

کلکتے ونج کے ڈٹھی پٹھاں جو گھر چھوڑن کپڈھا اوکھا ہوندے۔ رضو پیراں انج میخان

ٹھوک کے گھر چھوڑنے پوندن۔ درابن۔۔۔ میں اتھائیں جہاں تے اتھائیں مرساں

ولد اڈو آنی نہ منگساں

بگا کچی اچ پڑھدا ہا۔ او پوکی مارے، پالے کول لکا، آپنے سگتی زلفے نال سکول
ویندا پیا ہا۔ او ڈوہیں مکھی روٹی دے چک مریندے ویندے ہن۔ رستے اچ انہاں
کول حیدر املا۔

”وئے ڈبی گتی سوا تھسی چئی ہے۔“ حیدرے آکھا۔
”کتھاں؟“ زلفے پچھیا۔

”شادو آلے لگے گھراچ۔ پورے پنج گنگرے چئے ہنس۔ ایڈے سوہٹے ہن
! اینویس سوہٹیاں سوہٹیاں ریتاں بو تھیاں ہنیں۔“ حیدرے بولا۔
”اسا کول ڈکھیندیں؟“ بگے خوا اس مارا۔
”ڈکھیاں، جیکر تساں میکوں مکھی روٹی ڈیو وچاتاں۔“

اے گنگر اوند ہے تے بگا آبد اہی جو اوند ہے۔ اخیر حیدرے اُنھاں دا فیصلہ مکھایا
 - اوں اُنھاں کوں صلاح ڈتی جو او اپنے اپنے گلہر کوں کوئی پٹہ یا نشانی پو اون چا۔ رُلے
 اپنے گنگرے کوں اپنے ڈاڈے دی تڑی چلی دی ودھری پوائی تے بگے آچٹی نکلی بھینٹ
 دی پھلاں آلی سٹھن داپا نچا پاڑ کے اپنے گنگرے دے گل گھت ڈتا۔

بگا سکول کو لھ گھر آیتاں اوند اپو پنڈی کو لھ آیا بیٹھا ہا۔ اوں بگے کوں گھٹ
 کے پگھڑی پاتی تے اونکوں کھاوٹ کیتے جلیبیاں دے بچے ڈتے۔ اوند اپو پنڈی اچ پلے
 داری کریندا ہا۔ اونویں نکور چٹے کپڑے پاتی بیٹھا ہئی۔ اوندے گل اچ سونے دا
 ڈھولن ہووے تے اوں کو لھ مولیاں آ لے پھلیل دانا ساں پاڑ مُشک آند اپیا ہئی۔

”بابا ہتھاں تے میندی کیوں لئی ودا ہیں؟“

”میندی سوہٹی لگدی ہے، ایس کیتے۔“

”بابا بیڈے ہتھ گراڑے کیوں ہن؟ اماں دے ہتھ تاں کو لے ہن۔“

”بچا چنیاں دے ہتھ گراڑے ہون دن۔ تریکتیں دے ہتھ کو لے ملوک

ہون دن۔“

”میڈے ہتھ کیوں کو لے ہن؟ میں ہاں تاں چٹاں۔“

”توں ہالے زکا چٹاں ہیں۔ جڈاں توں وڈا چٹاں بٹسیں تاں تہیڈے ہتھ وی

گراڑے تھی ویسن۔“

بگے دا پو کچھ ڈینہاں باد و لد امسافری تے لگا گیا۔

اوندا پو پورے ڈڈھ سال تیں گھر نہ ولا۔ اوں آپٹے ٹہر دو چٹھی تے پیسے
بھچن بند کر ڈتا۔ وستی آ لے اوندے بارے ونکو ونک دیاں گالھیں کریندے ہن
کچھ لوک آہدے ہن جو اوں ڈو جھی جنج کر چھوڑی ہے۔ کچھ آہدے ہن جو او جیل وچ
ڈکھا کھڑا ہے۔ کچھ آکھن اوندی ترمیت خراب ہئی ایں کیتے اونکوں چھوڑ گیا ہے
۔ بگے دی وڈی بھینڈا منگیو اسانگے داراں اے آکھ کے تروڑ ڈتا جو جیرھی نینگر دے
ماپو آپٹے آپکو نہیں سنہال سگدے او آپٹی دھی کوں کیو میں سنہلیسن۔

بگے دا وڈا بھرا جنگل کولھ کھر کے تے کاٹھیاں آٹھ کے وچیندا ہئی تے
وندی ما صنراں برقعے نال خانناں دے گھراں اچ و نچ کے کم کار کریندی ہئی۔ ایں
طریقے نال انھاں دی گزراٹ تھیندی ہئی۔

فجر ویلے سکول ویندیاں ہونے سارے ہال فرازی شیخ دی ہٹی تے گڈھاں
ٹانگری گھندے ہن لیکن بگے کولھ پیسے نہ ہوندے۔ رُلغاتے حیدرا اونکوں کڈاں
کڈاں خس ہک ٹانگری چکھیندے ہن چاتے کڈاں کڈاں گالھیں کڈھن لگ
ویندے ہن۔

”لندھا، رسوا! آپٹی شریٹی نہیں گھن سگدا! آپٹے پیسے آنے کرناں۔“
نکے ہال وڈے ظلم تاں نہیں کر سگدے لیکن ڈھیر ہمدردی وی کہیں دے

”اماں میکوں بابے دی بوچھنی دا پٹکا پدھ ڈے۔“ جہر لے ماوند آ کھانہ منا
 تاں اوں شرگھت گھدا، بھونیں تے دگر گیا تے لتڑیاں مارن لگ گیا۔
 ”بیگی، بلاگے کوں پٹکا بن ڈے۔۔۔ ہاں داساڑا!“
 بیگی بھرا کوں سرے ہاں نال پٹکا پدھ ڈتا۔

نانی دے گھر ویندیاں ہویاں اوڑدے اوڑدے پیر ڈکھ چھڑ بیند ہاتے آپٹے
 پٹکے آ لے پچھاوہیں کوں ڈیکھن کھڑ تھیندا ہا۔ پٹکے نال اونکوں آپٹا آپ وڈا ڈسیندا پیا
 ہئی۔

نانی دے گھر بگا لیلیاں تے بھڑ وریاں نال کھپڈن لگ پیا۔ بیگی تے اوندے
 مامے دے دھی شینی بک پئے کولھ سیونڈ دے نمونے چاؤن لگ پئے۔ بگے دی نانی تے
 اوندی ماہولے ہولے اوندے پیو دے پگالھیں کریندیاں ہن تے روندیاں ہن
 ۔ اوندی نانی چُنیاں چاچا کے اوندے پیو کوں پلوتے ڈیندی ہئی۔ بگے دی سمجھ اچ نہی
 آند اجو نانی اوندے بابے کوں پلوتے کیوں ڈیندی ہے۔

”نانی توں میڈے بابے کوں مندے کیوں پنڈی ہیں؟“

”مندے نہ پٹاں تاں پیا ڈعوئیاں ڈیواں؟ اوں کم جو اتجھا کیتا ہے۔ توں وڈا
 ڈاڈا کیوں بناو دا ہیں! توں اے پیو آلا پٹکا کیوں تھمکئی ودا ہیں؟ لھا ایس بھیرے بوچھن
 کوں، نہیں تاں تیڈے اُتے وی پیو آلا پچھاواں پئے ویسی!“ نانی اوں کولھ پیو آلا

”لالہ بیگی کوں جھل چا! توں اوندے سر تے چھاں کر چا!۔۔۔ ہائے
 مویا کیشی کھادی ہوی چا؟ اُسوں کھادی؟“ ما اونکوں کنڈھ اچ مکھ گھتی۔ ”وڈا لندھا
 ہیں! اُسوں کوں وی لاونوی چھوڑا۔ وڈا ہپلا سا ہے ایس چھوہر کوں!“

ما آپٹی چنی دے پلونال گے دے وات کولھ اُسوں دا ڈالا پونجھا۔ مامی
 اونکوں بگردی بھیلی ڈتی۔ او غچوں غچوں گڑ کھاندیاں ہویاں چنڈ وچ پئے ہوئے کنگ
 دے ڈھگ تے بہہ کے کھیڈ لگ پیا۔ او پاٹ کوں داٹیاں نال بھریندا ہئی تے وٹیندا
 ہئی تے وت بھریندا تے وٹیندا ہئی۔

”للا، اللہ کولھ سو اسا ڈا کوئی کونئی! تساں بیگی کوں جھلو چا۔ او تسا ڈی پانی
 ، نو کرائی ہٹ کے راہسی!“

بگا ہکا بکا ہئی جو بیگی کوں کیا تھی گئے جو اوندی ما ولان بیگی بیگی لئی پٹھی ہے

”بھین بیگی اسا ڈی وی دھی ہے۔۔۔۔۔ پر۔۔۔۔۔ پر روشنا جو نہیں منیندا، میں کیہ
 کر سگداں؟“

صنراں ڈسکدی آپنے گھر دوڑ چئی۔ سارے رستے بگے کوں ٹٹ ٹٹ تھیندی
 رہی کہ بیگی کتھاں مرتاں نہ گئی ہوسی۔ گھر پہنچ کے ڈھر کد او آپٹی بھین کولھ گیا۔ او
 کوٹھے وچ واٹ واٹیندی پٹھی ہئی۔ او بھین کوں جوڑ جک ڈیکھ کے نہال تھیاتے آپٹی

”کتی سوا تھئی پئی ہے۔“ حیدرے ہکل ماری۔

”کتھاں؟“ بگے پچھیا۔

”شادو آ لے لگے گھراج“

”کتنے گنگرے ہنس؟“

”چھیں، تیڈے کولھ مکھی روٹی ہے؟“

”ہا۔“

”روٹی میکوں ڈے چا۔ میں تیکوں گنگرے ڈکھیداں۔“

اوں ڈیہنہ ڈوہیں سکول نہ گے تے گنگریاں نال کھیڈ دے ریہے۔

پیشیں قصا ہوسی، صغراں ٹیٹک چھل چھل کے پاتری اچ رکھیدی پٹھی ہئی۔

”اماں ڈو آنی ڈے۔“ بگا گھاٹی آ لے ڈاند ونگوں مادے انوں انوں غرٹ

لگا۔

”پسے کونی میڈے کولھ۔“

پاوے نال بدھا لیلوا ٹیٹکاں دے چھلٹاں دو نلے ڈیندا کھڑا ہئی تے ککڑیاں

ٹیٹکاں دے بیجاں دوا کھیں پوڑی کھڑیاں ہن۔

”ہلا! ڈو آنی ڈے۔ اچ پورے چار ڈینہ تھی گئے ہن، تئیں ٹکاوی نہیں ڈتا۔“

”اے شالا کاتی پٹھ آو! کیویس زنگریل کیتا ہنیں!“ صغراں ککڑیاں دو کاتی

”کنتے مرگئی اے؟“

”اچھا گڈوی جگے کوں ڈے۔۔۔ ونج بگاماسی دے گھروں کھیر گھن آ۔“

”پہلے توں ڈو آنی ڈے وت ویساں۔“

”ڈو آنی کتھوں کڈھاں؟ میں کوئی پیسے چھاپن آلا ٹھہر چنی پیٹھی ہاں! تیڈا

باو ڈاڑھی منا، بو پامیڈو بھجیدا کھڑا ہے؟۔۔۔ بیگی چلے اچ بگو ہے ڈکھن کیتے سٹ چا

۔۔۔ دستی ونج ماسی دے گھروں کھیر گھن آ۔ نہیں تاں ورتن ویسی۔ اٹھی کھڑ، ہاں دا

دھک آ!“

ہک سیہڑ دل ڈھنگا تے ٹیڈکاں دے چھلڑاں دو گھپا گھدوس۔ بگے پٹھے

پٹھے سیہڑ تے کھمباٹی تاٹی۔ اوندی ماسیہڑ دو کاتی آلا ری۔

”مری آونے! پہلے تساڈا تمبر بھروں کہ آپٹا؟ تساڈے تاں بکھ کولھ آنے

نکھتے ودن۔ ہاں پہلے تساں لکھو چا!“ صغراں سیہڑاں دو کچھ چھلڑاں بھکے۔

بگا حیر ہادی ر کولھ سیہڑ تے کھمباٹی تاٹی پٹھاہی، گینا شک کیتس۔ اوند انشانہ

نطاحی گیا۔ گینا پہلے تھال کوں ٹھالگا وت اوندی مادے گوڈے تے لگا۔ صغراں

گوڈے کوں نپ کے پہرے گئی۔

”بگا بندہ شالا کالی قبر اچ ونجے! شالا مُشکی ناگھ تے لت آوی۔ اکھیں کولھ

تپ ہیں؟ اے شالا تیڈی سر اندی باہواں، جوانی ترنا!“

رت وچ لوڑی کاتی ڈھ گئی۔ بگے دے ڈھڈھ کول لودی دھوٹی ہئی۔ بگا پھٹ تے ہتھ رکھ کے، گلی اچ پہنچ گیا۔ رت ڈیکھ کے صغراں دا چیتا بھوون لگ پیا۔ او پتر کون پیٹ، برقعے متوں بگلی اچ آ گئی۔

”بگا کھر وچ۔ پتر کھر۔“ بگا اگوں تے ما چکھوں۔ ”نہ بچ۔ تیکوں نہ مریندی۔ گھر دو آونچ۔“ ڈوہیں چار اچٹی ویندے ہن۔

”پتر کھر وچ۔ تیکوں کچھ نہ آہدی۔ پیر ڈکھ چا۔ آ تیکوں ڈو آنی ڈیندی ہاں۔“

ما ہک چٹے کون ہکل ماری ”ویرٹھلا ایس چھوہر کون نہیں“ پر چٹے بگے کون نہ پیا۔ اوں سمجھا کہ اے تریمت آپنے پتر کون مریمی ایس کیتے اوں بگے کون نسٹ ڈتا۔

صغراں پتر دے پچھوں ڈھر کدی رہی پر بگا ہرٹی دے ہک وانگوں ڈاکاں مریندا ما کولھ ڈنگ پڑنگ بگلیاں اچ پھٹ گیا۔ صغراں کون ہتھیں پیراں دی پئے گئی۔ او بھجی آپٹی بھینٹ تے بھراواں دے گھر گئی تے انہاں دے سامنے پٹی ”بگے کون بگولو۔ اوندی رت وھندی ویندی ہے!“

بگے داماماتے ہک مسات او کون بگولن کیتے نکل پئے۔ بگا بھجے بھجے ہک واری پھٹ دو ڈٹھا۔ اوند اہتھ رتور تھئی۔ اوندیاں نکلیاں انگلیاں کولھ رت دیاں پھینگاں ڈھانڈیاں پیاں ہن۔ اوں والا کے ہتھ پھٹ تے رکھ ڈتا۔

”جگے کوں تاں نہوی ڈُتا؟“ اوند اما ما باہر بگلی وچ ہک چھوہر کولہہ پچھے پیا۔
بگامانے دالاسٹن کے لاڈر بگیا۔

ہنٹ تاں ماماں وی میکوں مارنٹ کیپتے نکھتا دا ہے۔ اوں دل اچ آ کھا۔
بگے دیاں اکھیں دے سامنے بھنی کندھ تے ڈٹھی کالی چھت غردے پئے ہن

”اماں میکوں نہ مار میں ولد اڈو آنی نہ منگساں“ او آپٹے آپ نال الیندا اپیا ہئی
۔ اوندی تنی رت گوہیاں دی کولی سواہ وچ جوم تھیندی چئی ہئی۔
ڈہی آپٹی جھا کول اٹھی۔ اوں لمبی انگریڑی بھنی۔ ہک وچھارہ بھل کے بھنے
گھر وچ وڑ آیا۔ ہک گنگرے اوند و نکلوی ڈری بھونک ماری۔ وچھے آپٹی پچھ دے
ریشمی کالے پھمٹ کوں نا نگھ وانگوں اچا کیتا تے بگلی دو فر کد اتھیا۔
”اماں میں کھیر گھنٹ ویندا۔ میں کوں نہ مار!“

بگاجان کوں نہ جھل سگا۔ او سواہ دی ڈھگی تے رھڑا بگیا۔ رت اوندی چھاتی
تیں آ بگئی۔ ہک چڑی بھنی چھت دی کالی کڑی تے چڑاں چڑوں، چڑاں چڑوں لئی
پٹھی ہئی۔

”اماں میکوں نہ مار میں ولد اڈو آنی نہ منگساں!“

بگلی وچ اٹھاں دی بھیر لنگھی ویندی ہئی۔ بگے کوں اٹھاں دیاں ڈنکیاں بچیاں
تے او بگل مریندے لمبے لمبے وات اینویس ڈسدے پئے ہن جیویں کوئی کوٹھے تے

پنچ نہری

کالی شمو ررات تاریاں دی چھاں وچ ٹردی چئی ہئی، نہر دار کھا میوہ خان
آپٹے کھڑے تے دگر اپیا ہا۔ ندر کولھ اوندی ا کھیں ٹوندیاں پیاں ہن۔ پر چھر
اونکوں سمن دی موکل ن پے ڈیندن۔

جتھاں میوہ خان دی ڈیوٹی ہئی، اتھاں نہر پنچ حصیاں وچ تقسیم تھیدی چئی
ہئی۔ ہر ویلے پاٹنی دیاں نلویاں نلویاں آبشاراں شرکار مچائی کھڑیاں ہوندیاں ہن۔ پر
اے شرکار میوہ خان کوں بھیرائی لگدا۔ بلکہ رات ویلے اے لولی داکم کریند ہئی
۔ جڈاں میوہ ہفتے باد چھٹی گزاراں آپٹے گھر ویند ا ہئی تاں ول نہر دی لولی دی غیر
موجودگی وچ اونکوں چنگے لختے تیں ندر نئی آندی۔

کالی رات کوڈی قدم ٹردی چئی ہئی، پاٹنی دے پنچ جھر نے میوے کوں لولی

کولھ کڈھس۔ آپٹی منجھی تے لٹا کے اوں تے آپٹی بوچھنی وچھا ڈتس۔ مرڈے دی سنگت اچ او کوں ندر نہ آئی تے ڈگرتے پہہ کے اوں یکی رات اکھیں وچ کڈھی۔

فجر ویلے پُلس آئی۔ اُنہاں لاش کوں گڈی اچ سٹاتے نال رکھے کوں وی وٹھی گئے۔ تھائے پہنچ کے اُنہاں چوکیدار کوں چھت نال اُپھٹا لڑکایا۔ اوں دیاں مچھاں پٹیاں تے کچھاں آلے والاں کوں بگوٹے دیاں پلداں تیلیاں نال ساڑا۔

میوے خان چار مہینے میانوالی جیل وچ غزارے۔ جیل کول ولن دے باد کچھ ڈیہہ گھر رہیا تے وت نہر دی رکھی تے حاضر تھیا۔ بندی دی وجہ کنوں نہر وچ پاٹی کونہ ھئی۔ بھل صفی آلی مشیناں تے مزدور آئے۔ او نہر دے گل تے مٹ، گھاتے سلیاں دے ٹوٹیاں دے ڈھک لاکے لگے گئے۔ تھولے ڈیہاں بعد نہر اچ پاٹی کھول ڈتا گیا۔ میوہ خان ہیڈ دی پل تے کھڑا، پاٹی کوں آپٹے پاسے آندا ڈیہدا اپیاھا۔ پاٹی دھوڑ، مٹی، ترماں، ٹیٹیاں تے لکھاں کوں چنی بھچدا آندا ھئی۔ وت ہولے ہولے پاٹی دی سطح اُچی تھیدی گئی۔ پاٹی نہر دیاں وکھیاں کوں بھریندا گیا جو میں کنواری چھوہر کڈھے نو میں چولے کوں گل وچ پاکے بھر ڈیندی ہے۔ پر میوہ خان کوں اینو میں لگا جو میں پاٹی اُتے کئی لاشاں تر دیاں آندیاں ہوون۔

اچ نہر دے جھرنیاں وچ نہ جھمر آلا ڈھول ھئی تے نہ لولی۔

چوکیدار کون ہک سوچ ھئی جو اونہاں آدمیاں کون ڈسا ڈیوے جو ہک لاش
ہیڈ پار کر چکی ہے، وت کچھ سوچ کے چپ رہیا۔

میوہ آپٹے ریڈوتے ڳاون پٹھاسٹا ھئی۔ ڈیہہ لاٹ پلاٹ ھوسی، پانٹی دے
جھرنے دی سروچ خلل آیا۔ ریڈوتے اوند امن بھاوٹا ڳاون چلدا پیا ھئی۔ ”اے
ڳاون مک ونجے، وت نہر داحال چانداں۔“ اوں دل وچ آکھا۔ پراوں ڳاون دے
باد ڈو جھا ڳاون وی بہوں ودھیا ھئی۔ اینویس باد والے ڳاون وی سوہٹے ہن تے اوں
ریڈو کون کن کون نہ ہٹایا۔ چھیکو اچ خبراں دی ٹیں ٹاں ولا ساز و نچن شروع تھیا
تاں او وی آپٹی جھا کولھ اٹھاتے نہر دو دید بھو ائیس۔ ہک لاش آموندھی تردی کھڑی
ھئی۔ لاش جو ان ڈسیندی ھئی۔ میوے ڈانگ نچی تے لاش کون اڳوں تے چوک
ڈتوس۔ اوندے دل وچ آیا جو لاش کون اپترائے ڈیکھے، پروت بغیر سوچے لاش
کون اڳوں تے ٹور ڈتوس۔

ریڈوتے خبراں مک ڳیاں تے ڳاون شروع تھی گئے ہن۔ رکھا ریڈو کون
سینے تے رکھ کے کھڑے تے رڑ ڳیا۔

کفتاں قضا ھوسی، میوے دانڈھا پتر دے بھرا پھٹکن کون نمکیندے ہیڈتے
آئے۔

پوکھوں

جھوک مہاٹیاں دے واسیاں اچوں ڈوں بھرا خدواتے فرید ووی ہن۔
ڈونہاں بھرانواں دا بکو چلہا با۔ خد و ننڈھا با، ترائے دھیر میں بانس اتے پتر لہندیاں
سکدیاں دا بکو ہس جینداناں عید و ہئی۔ عید و توں وڈے ترائے بھرا پدھٹیں اچ
ویندے رے۔

فرید و دیاں چھیں دھیر میں ہن۔ چھینو میں جو بنی ہئی جیندے جمن سیتی سواٹی
اوندی مرستی۔ توٹی جو عید و جو بنی توں بہوں چھوٹا ہاول ای خاندانی میل سترٹ سائنگے
ڈونہاں دانواٹا چمادرو با۔ اینو میں جو جڈاں عید و چماتاں جو بنی چھتے رکھئی ووی ہئی۔

- نکاح دے باد پتا سے ورتو نے، عید و خوش باجو اچ او نکوں زندگی اچ پیلی واری نکاح دے پتا سے تھپاں مکھیں جلھے بغیر ملے ہن۔ او پتا سے رڑ کیندا اما کولھوں آیا، ”اماں اماں! مامے میکوں ڈھگ سارے پتا سے ڈتن۔“

ڈھوں نال بھرے مندھرے کوٹھے اچ ست اٹھ ہڈھیریاں، چٹ سریاں میلے پوپے و لھیٹی چلھ دے انوں انوں اینو میں پٹھیاں ہن جینو میں تھل دے کہیں پٹے تے ڈاچیاں گو ڈی سٹ کے اللہ دو مونہہ کیتی ڈھپ سکیندیاں پٹھیاں ہوون۔ سمجھ نہیں آندی جو اے ہڈھیاں مکاٹ تے آئن یا عید و کون بختا و رکراٹ آئن۔ جو بنی رتے بارے بوچھن اچ منہ لکانی پٹھی ہئی۔ او ندے کپڑے تاں پراٹے ہن بھلا ہتھاں اچ نویاں ونگاں چھٹنکیندیاں پیاں ہنس۔ او کنگ رنگی ہئی اتے جو داچ پھر دی ہئی۔

”عید و نکاح دے پتا سے تاں کھوا؟“ عید و ہک تپاسا ماسی کوں چا ڈتا ”ہائے و واپڈ او ڈاچٹا اتے کھو تپاسا؟“ او ندی ماسی کھل داٹھکارا مارا۔

”عید و مامی تے تپاسا نوی لوریندا؟“ او ندی مامی ہتھ اڈا۔ اوں ہک تپاسا مامی کوں وی ڈتا، ہک ماد و پنس، اینو میں ہک ہک تپاسا ورتیندا جو بنی تیں آہنچا۔

”ہاں دیدے تپاسا ہیوی۔“ عید و جو بنی دو مٹھ اگول تے کیتی۔ جو بنی ہنچواں نال جھپیاں تھکیاں اکھیں اچیاں کیتیاں تے عید و دو ڈٹھے بغیر ٹھڈی اتے موئی مٹھ کھول ڈٹس۔ عید و او ندی تلی تے تپاسا اینو میں سٹا جینو میں کوئی فقیر دے ٹھوٹھے اچ کسیرا بھکیندے، جو بنی دیاں پتلیاں اتے لمبیاں انگلیاں پتا سے کوں اینو میں لکایا جینو میں

نکل آگڈا مُترٹ دا بہانا“
 نینگراں دا ہلار و لا کولھ آیا۔
 ”چنے دی ہے چاند ٹی تے تارے گول گول
 یکے چھو ہر نکھتے کھڑے جھنگا مادے کولھ
 چنے دی ہے چاند ٹی تے تارے گول گول
 یکے چھو ہر نکھتے کھڑے عید و مادے کولھ“

ہک چٹاریڈ وئی چونک دو ویندا پیا ہا۔ اوں چھو ہراں کوں سمجھایا، ”اوتے
 چھو ہرو! اچ کل امیں نہ آ کھا کرو بلکہ امیں آ کھا کرو:
 ’چنے دی ہے چاند ٹی تے تارے گول گول
 یکے چھو ہر نکھتے کھڑے عید و ذال دے کولھ۔‘
 و کھل کول نسا ہا پر پالاں کو او اندی گالھ دی سمجھ نہ آئی۔
 ”تہا کوں نہیں پتا جو او اندا نکاح تھی گے؟ آپٹی پتیر جو بنی نال۔ ہنٹ او ما
 دی کھڑ اچ نہ ہا ہسی بلکہ ذال دے گوڈے نال ہا ہسی۔“ چٹا لگا گیا پر پالاں کوں کہا ٹی
 مل بگئی۔

چھیکڑا گھراں چتھیندا، عید و بگی اچ نکل آیا۔ چھو ہر عید و دے چدھاروں
 گھومرا گھت کے نچن ٹپنٹ لگ پئے:

”میڈا جٹ کواٹ ہوسی؟“ عید و گڈے دے مونڈھے تے ہتھر رکھا۔

”وئے عید و آ، توں کھیڈ سیں؟“ گڈا پکھوں تے ہٹا۔

”ہا۔“ عید و جواب ڈتا۔

”توں ساڈے نال کھیڈ کے چہ کریسیں؟ تیڈا نکاح تھی گے، توں ہٹ چو نک

تے گیا کر۔“ گڈے چو نک دے پاسے اشارہ کیتا۔

ہال رتج کے ڈوں ٹولیاں وچ ورتج گئے۔ ڈوہیں مسیر ہسک سٹن کیتے پڑا ج

آگئے۔ ہک مسیر زمین کولھ پھری چاکے اوندے ہک پاسے تے تھکاتے ڈوجھے مسیر

کولھ پکھس۔ ”سن گھند میں کہ سک؟“

”سن!“ ڈوجھے مسیر ولدی ڈتی۔

گلاتے اوند ا سنگتی ہسک گٹ کے گول دائرے ا ج کھڑے ہوئے بانوش

آلے چھوہراں دی کنڈاں تے چڑھ گئے۔ گلے مسیر ہک چھوہر دی چیل تے بہہ کے

انڈیاں پیڑھیاں، اوندیاں اکھیں تے ہتھ ڈے کے پکھیس، ”ایچنا پر مچنا موسیٰ ٹوکتے

یارو؟“

”ترے۔“ چھوہر جواب ڈتا۔

”چاردی لگی ٹیٹی، بہادر گھوڑے چڑھے رہو۔“

اسمان ا ج چن تارے لگ چھپ کھیڈ دے رہے تے عید و کھڑا کھڑا سک

اُکھلی اِچ ٹھڈ توں مرو نڈا تھیا پیا ہا۔ اوں عید و کوں آپ دو آند اڈ تھاتاں اُٹھی کے انگریزی بھنی تے وت اوندے پیراں اِچ لاڈ کرٹ پئے گیا۔ عید و ہک تپاسا اونکوں وی ٹکار ڈٹس تے نال اے وی آکھس، ”چل میڈا یارا، منہ مٹھا کر!“ عید و چلھے دے نال وچھی پتھاری تے چوڑھ آیا اتے مادے نال سوڑا اِچ وڑ گیا۔ نال پئے پاسو جو بنی وی سستی پئی ہئی۔ اوندی ما اچاں ڈو جھی سمی نہ ہئی ملکی جو نکا گھھر و گھر اڑے بھرٹ پئے گیا۔ جنتاں اُٹھی کے جو بنی دے نال آٹ پٹھی تے اوند اہتھ نپ کے چمس۔

”جو بنی پچڑی توں وی ندر ہیں؟“

”نہیں چاچی سجاگ ہاں۔“

”میں ہانی تھیواں۔۔۔ دھی، تیں رچ کے ٹکر نہی کھادا، ہٹ گھن آوائیں؟“

”نہیں چاچی میں رچی پئی ہاں۔“

جنتاں، جو بنی داسر آپٹی جھولی اِچ پا کے اوندے متھے تے آپٹے ودھراں آلے ہتھ پھیرٹ پئے گئی، ”جو بنی! میڈی سوہٹی ہک کالھ تاں ڈسا؟“

”کچھ چاچی!“

”میڈی اکھیں دانور، توں خوش تاں ہیں ناں؟“

”ہا چاچی!“

”پچڑا میں پڈھڑی تھی گئی ہاں۔۔۔ میڈے یکے گاہٹے تیڈے ہن، او ہن

تاں چاندی دے، تویتڑی، ہسی، تروڑے، کنٹھا، کنڈاسارے تیڈن۔ میں مراں تاں

ٹھہری۔ اللہ نہ کرے۔ شیطان دے کن ڈورے ہوون شالا۔۔۔ جے تساں آپت اِج وُچھو تاں میڈی قبر اِج وی وُٹھو نہیں ہلکسن۔ میڈی جندڑی عید و میکوں و ڈیاں منتاں مُراداں نال ڈھئے۔ توں وی ہر نمیس تے چنٹن شاہ لچپال دا ڈیو اضرور وُچ پالیں۔ چنٹن شاہ و ڈا لچپال ہیوی۔ کنڈ نہ لکھن ڈیسی آ۔ ہر اٹھویں دے اٹھویں ہالاں کوں مکھی روٹی وی ضرور ڈیویں۔ اللہ تیکوں لوڑ دی تھوڑ نہ ڈیسی۔ عید و کوں جے پیار ڈتو تاں ادوی تیڈے پیراں اِج ہوسی۔ عید و میڈی رت تے پلے، اوں میڈے ڈھڈ اِج لٹریاں مارن، میں اوندییاں یکیاں خویاں نھلنتاں کولھ خبر ہاں۔ جے کڈا ہیں عید ولڑکے لگا وی وُجی تاں مونجھی نہ چئی تھویں او چدھاروں ٹر پھر کے سہی تیڈی جھل اِج آن کڈھسی، میڈی اے کالھ پلوں اِج پدھ چا۔“

جوبنی صبر دا بو جھنٹ و لیٹھ کے عید و دے گکھر و تھیوٹ دی آس تے اینویں پہ گئی جینویں کوئی پنڈ دی گلکن زمین اِج پور کے نجی دے جو ان تھیوٹ دی آس لا پاہندے۔

جوبنی آپٹی جوانی دے اٹھ سال جینویں کینویں نبھا چھوڑے۔ اوڑک انھاں ڈیہنھ تھی گیا۔ عید و سہرے پاتے، چھوٹی بھنی، کھارے چڑھیا، پھنڈر کُسا، وڈے پیلے مانے پکے، خلقت جنج سہائی۔ گکھر و دا پوٹکے اِج بربرے دیاں ساویاں ساویں لڑیاں ٹمب کے پڑتے نجدار یہا۔ ہک پڈھڑا ناچاوی او نداپا سا بھری رہیا، چھوڑ چھکر او نندے

”کیرھے؟“

”ایسے جیرھے توں انڳلیں اِج ٹھکنی کھڑیں! پئے کیرھے؟“

”اے تاں میڈے آپٹے ہن، بابا دیرے اچوں گھن آیا ہا، سیواں آلی عید

تے۔۔۔“

”مکالے تیڈا، تیڈے ناں تیڈے، تیڈے پیو دے ہن۔۔۔ لہا انہاں کوں،

حرا مل، اپڈیاں پلپت انڳلیں اچوں، اُدھلی کہیں جھادی، بد ماش رن، لہا، تکھے تھی تیکوں

ناں!“

نوری ہالے سچیدی کھڑی ہئی، جو بنی اوندے ہتھیاں تے اینو میں جھٹ مارا

جینو میں بل چوچے تے مریندی ہے۔ اوندیاں کولیاں ملوک انڳلیں مروڑکے سارے

چھلے مُندریاں کھس گھدیاں، ”خبردار ولا جو تیں عید و دو کاٹی آ کھ نال وی ڈٹھاتاں

میں تیڈے اے ڈیلے کڈھ کے تلی تے رکھ ڈیسیں! اے تیڈی ڈائن آلی پہلی چمڑی

چھل گھنساں! عید و میڈا ہے، صرف میڈا، میں اوندے مُتر آ لے کپڑے دھوتن، اوندی

تا نگھ اِج جوانی ڳالھم، عید و کوئی نگو سانو میں؟ کوئی لُگا خُسا ہے؟ یار رکھن دا پہوں

شوق ہیوی تاں کہیں پئے کوں چمبڑ، چلم۔ پیا تیکوں کوئی نہیں لہدا؟ ساری جھوک فنا

تھی ڳئی ہے!“

نوری سبھے ڳالھیں دھڑوٹ کے سٹدی رہی، جو بنی چھلے مُندریاں چنی دی

ڳنڈھ چا ہڈھے تے شوکدی پوکدی گھردو پمکدی تھئی۔

”کیوں تیڈے ہاں تے بارڈتی ودی ہے؟ کوئی تیڈے پوڈے
گھروں کھاندی ہی؟“

”اچھا اے گلہ ہے تاں، ہک ڈیہنہ تہاڈے مونہہ تے دھودا مل کھڑسی!“

”وات کو لھ سدھا لا۔۔۔“

”سدھاتاں الایندی کھڑی ہاں۔“

”آخر میڈی دھی تیڈا کیر ہا زیان کیتے؟“

”اینکوں سچھا، اے وڈی مہاڈاں ہے۔ اے عید و کوں بدراہ کیتی ویندی

ہے۔۔۔ اے ڈیکھ چھلے، عید و دے پر نیوے آلے چھلے پاتی ودی ہی۔ میں چھکن

ایندیاں انگلیں اچوں۔“

جوہنی ڈنڈ گھتیندی، رڈی پندی پچھوں تے ولی۔

ترجھے ڈیہنہ، عید و ادھی رات ویلے ہو لے ہو لے ہلی آنگوں چھاندا آپٹے
کھڑے تے آٹ رڈا۔ کہیں ویلے رات دے جوہنی دی اکھ گھلی تاں عید و تے دید
پئے گئی۔ جھٹ او ندے کھڑے تے آئی، او ندے وال چھکونس اتے او ندے منہ تے
زمبوٹے پاتونس، ول پچھے آپ رووٹ لگ گئی۔

”جوہنی نہ رو، میں ولا اینوس نہ کریساں، میڈی مجال ہے! ہٹ چپ کر چا۔“

”توں ولا اوں کنجری کوں نہ ملسیں؟“

”نہ ملساں۔“

تے آپٹیاں انہنگلیں اینو جس ہولے ہولے تلکیند اہٹھا باجینو جس او جو گکی ہو وے اتے نوری
تلی پئی ڈکھیندی ہو وے۔

”وے میڈی تلی اینو جس ٹرٹر کیوں پیا ڈیدھیں؟“

”اڑی آپٹی قسمت دیاں لکیراں پیاں ڈیدھاں۔“

”جے آپٹی قسمت ڈیکھنٹی وی تاں آپٹی تلی ڈیکھ میڈی تلی کیوں ڈیدھیں

؟“

”نوری! میڈی قسمت تیڈی تلی اچ لکھی پئی ہے۔“

”اچھا میڈا ہتھ چھوڑ۔“

”ناں چھوڑ بندا۔“

”ہتھ چھوڑ نہیں تاں پولہی سرٹو ویس آ۔“

”سرٹا ڈے۔ روز ڈوں ترائے بھپڈاں سوندین۔ پولہی وت پک پوسی۔“

نوری ہتھ چھڑا کے دیگڑی اچ ڈوئی دی ڈنی ہلیندی رہی، ساوی چنی دی کنی

تے ٹکے ہوئے سلمے ستارے بھاء دے سو جھلے تے علی ٹنڈاٹیاں وانگوں پلدے رہے

۔ پولہی اچ بلبلے بٹندے تے پھسدے رہے۔ عید و نوری دی پازیب دیاں گھنگریاں نال

کھپڈاں رہا۔

”عید و پولی پک گئی ہے۔ میں ویندی ہاں۔“

”توں ویندیس تاں پولہی کوٹ کھاسی؟“

”دلے دی چکی اچ میں تیکوں پڑتے کریساں! تیڈے نال اوکواہ کریساں
 جوگتے رت چٹسینیاں!“ اوں سوادیاں لبھاں بھر بھر کے اوندے سر اچ سٹونس۔ نوری
 نسٹ کیتے ہتھ پیر مارے پر جو بنی پھر دی تریمت ہئی، آپٹی رقیب کوں ہلٹ وی نہ
 ڈتوس۔ ”حرامل، گتی! اچ میں تیڈی بگچی اچ تتی رتی چلھ سٹیندی ہاں، پٹھی جھاتے
 تیڈے سرتوں عید و دے عشق دا جن لہہ ویسی۔ میڈے چلے دی سیٹن بٹن دا سوچی
 وادی ہئیں!“ اوچواتی تے چلھ چاواں لگی تاں اُبالھ توں چلھ تلک پئی تے آپٹے پپ
 تے ڈھیبہ پیس۔ اونکوں جان دی چکی تاں نوری سروں تنگی، پیروں راہٹی بھونڈ
 گھنڈی، گلی دوزور ڈتا۔

کچھ ڈنہہ عید و ذال دے ڈر کولھ گھر سمن نہ آیا۔ ہک ڈینھ لوک فجر کوں
 اُٹھے تاں پوری جھوک تے بابا پئی کھڑی ہئی جو نوری عید و نال اُدھل گئی ہے۔ خدو
 اتے فرید و دے سرتے بٹن گئی۔ او جھوک دے چنگے چو کھیاں تے چٹ
 ڈاڑھیاں کوں نال لاکے نوری دے پیو پیو خنزے دے پو ہے تے گئے پھنڈر کٹھونے
 ، پڈھڑے خدو خنزے دے پیرے ڈھٹا، آپٹا پٹکا اوندے پیراں تے رکھوس، ”خنزرا
 بھرا میڈی مجال ہے! عید و تہاڈے نال بہوں بُرا کر گئے۔ ہنٹ او میڈا پتر نہیں ریہا۔
 تساں عزت دار لوک ہیوے، حیرھا ڈن رکھیسوں میں کپساں!“

نوری دا بھرا و سایا جو بنی کوں تلئی توں گھڑیاں نال چا گھن آیا۔ اوند اڈو جھا

فجر دا ویلا ہا۔ چڑیاں درختاں تے جھیر لئی پیاں ہن۔ سوہنے دی ذال مٹوری
 اچ مدھاٹی گھتی تاں اوندی دھی بچ کے آگئی ”اماں اچ پوکھوں میں ڈیساں۔“
 اوند ا پتر مٹاے ڳالھ سٹن کے ڳمکھوں وانگوں شٹ تھیا ”نہ اماں نہ، اچ
 میں پوکھوں ڈیساں۔ توں ڳمکھیں اتلا مکھن نکلسی جو توں ترنگو بھر یسین۔“
 سوہنے ڳمکھوں کھلدا سولے تھیا، ”مٹا جڈاں تنیں کھر کے تے پوکھوں ڳمکھوں
 مکھن دی جھاتے ٹیک نکلسن۔ توں اوں ویلے پوکھوں ڳمکھوں لے تیڈا چا چا ٹکر
 کھاوڻ پاہوے۔“

دادو اے ڳالھ سٹی تاں جھٹ ولد اڈتوس ”چنگی مت لئی وی پتر کوں، میڈے
 ٹکر تے پوکھوں ڳمکھوں؟ جو میڈے سنگھ اچ گھراں پھسے۔“
 ”جو بنی دھی اچ توں پھو کھوں ڳمکھوں ڳمکھوں۔“ جند اوندی کنڈ تے ہتھ پھیرا۔
 ”ماسی کہیں بنخاں آلی کول پوکھوں ڳمکھوں، میں بے تڑی تے نگو سانویس دا
 کیرھا پوکھوں ہوسی؟“

”اینویس نہ آکھ میڈی دھی، سیاٹی بن، اللہ سنیں زراض نہ تھوے، نیلی
 چھت آلا جڈاں سدھ کریندے تاں ککروں پر تھی کھر دن! مولا تیکوں سیت دی سین
 کریسی، ویلھو اٹھی پوکھوں ڳمکھوں، تیڈا سوہرا تیڈے پوکھوں دی وڈی تریف
 کریندے۔“

”ماسی میڈا پوکھوں نہ ڳمکھوں۔ میں بہوں چٹ پیری ہاں، میڈا متھاں ڳمکھوں

نوری عید و نال چار سال گزارے۔ ہک رات او عید و کوں سٹا چھوڑ کے ہک
 مچھیل تڑچھ جو ان نال اُدھل گئی۔ عید و کوں ہک چٹے تے شک ہئی۔ او کئی ڈینہاں
 تئیں انہاں دی ہگول رنج رہا بھلا او نہ لیھے۔ اخیر اللہ دا امر من کے آپٹے دیرے تے
 ل آیا تے آپٹے مزدوری پورھیے وچ لگا رہا۔

ہک رات نوری دے ڈوں بھراتے ہک پتریر پچھدے گچھدے، نشانیاں
 پتے گھندے، عید و دے سراندوں آٹ تھئے۔ ”ڈسا نوری کتھے؟“ و سائے او ندے
 زرگٹ تے ٹوں رکھا۔

”میکوں پتہ کوئے نہیں۔“

”کیوں پتہ کوئے نہیں، او میڈے نال نہیں نکھتی؟“

”میڈے نال نکھتی ہئی، بھلا ہن میڈے توں وی نس گئی ہے۔“

”نئیں توں کوڑ مرئیں۔ اونکوں و تیج کھادی تے ہن۔۔۔“

”میں کوں قرآن کھاوے، میں اونکوں نہیں و پچا۔“

”سدھی سدھی گالھ کرنوری کتھے؟“

”میں سوں چیندا میکوں پتہ کوئے نہیں۔ اونکوں میڈے کولھ بھجے ہوئے پورا

ہک سال تھی گئے، او ہک بے چٹے نال بھج گئی ہے۔“

بھڑ گیا ہس، سارا ڈیہ نہہہ وات پٹ کے اینویس بیٹھا ہوند ابا جینویس کہیں غیبی امداد دی
تا نگھ ارج ہووے۔

سوہٹے ڈیٹے دا ہک بھتر تیکھا مستاوی ہئی جیندی عمر اں تاں پچتالی سال ہئی پر
ہالے توٹیں کنوارا ہا۔ مُستا خاص پھٹریاں دا پھیر ہا۔ کڈا ہیں ہک ہفتہ وی گھر نہی ٹلدا۔
پھٹدا اینویس باجو ڈوں ڈوں، ترانے ترانے سال گھر دو منہ نہی کریندا۔ جڈاں ولدا ہا
تاں نہ کوٹھے تے کاں کرکد ہاتے نہ کہیں دی تلی تے کھور پوندی ہئی تے یار زپ آٹ
تھیندا ہا۔ سارے گھر اچوں کڈا ہیں کہیں وی اوندی تا نگھ نہی رکھی۔

۲۵ سال پہلے مُستا ہلاں دا ترٹھا گھروں نکھتا ہا، کڈا ہیں کہیں ہوٹل تے تھان
منجھیندا ہاتے کڈا ہیں کہیں بس دی کلینڈری کریندا ہاتے کڈا ہیں ہتھیں چگھی چا کے
کہیں بھاگو ندے گھر دی رکھی تے کھڑویندا ہا۔ باہر دے ٹکراں، پوڑاں تے
شہڑاں ایس چس ڈتس جو لاوستی دانہ ریہا۔

سرگودھے توں بھچا تاں پشاو رسٹ ونج کھاؤس۔ پشاو کولھ بھنی کھاؤس
تاں ملتان نے جھلس۔ ملتان او چمرے آلی منڈی ارج چمرے تے کھلاں دھوند اریہا
۔ او ملتان ڈاہ سال ریہا، چار ہلاٹیاں رکھونیس اتے یاری ہک وی توڑ نہ چڑھی۔ عشق
دیاں ساریاں بیڑیاں لوڑ کے انت ککری آپنے کلے تے آٹ پچاتے ولابل دی ہتھی آٹ

کولہ آپ تاں جو بنی کون نہی ڈیندا، چاچی جند و کون ڈے کے اے آہدا ہا جو بنی کون
تھوڑا ڈے چا، شو دی مسافر ہے، ثوب تھیسے۔

عمید دی رات گھر دیاں ساریاں تریختیں جو بنی کون زوریں نال ہتھاں تے
میدی لائی۔ فجر ایلے صفا ستھرے سچے کپڑے پانوٹ تے وی مجبور کیتا۔ ول ہتھاں وچ
ونگاں، گل اچ کنٹھا وی پوایونے، ول تھوڑاں تے ٹھگولی تے اکھیں اچ سُر مہ پا کے
جیر ہلے بٹی ٹھٹی تاں مُستا ڈیکھ کے اُکاہا تھی گیا۔ اونکوں پنج دُمشک آونٹ لگ پیا
۔ کناں اچ ملٹن کچھن لگ پئی۔ ہر پاسوں رتے پوچھن اڈدے ڈسیندے ہانس۔ او
کہیں طریقے گھر آلیاں توں او ڈھر تھی کے جو بنی نال ملیا تے ڈردیاں آکھیس
۔ ”جو بنی، عمید دی مبارک ہو وی!“

جو بنی منہ ہیٹ تے کیتے اُپری، ”تیکوں مبارک ہو وے“

”جو بنی اے گھن! اے ونگاں میں تیڈے کیتے آندن۔ میں تیکوں دلوں
ڈیندا پیاں، جو بنی اے تیڈا پیار ہے جس میں تیکوں گھر اچ رسیاں متوں پدھا ہونے، نٹاں
میں چار ڈینہہ اتھاں نم راہندا۔ ہنٹاں تیں متوں میڈا جیوٹ کوڑ ہے۔۔۔ میڈے
پاسے وی کوئی کرم دی دید بھنویس ہا، میں صرف تیڈی تا نگھ اچ ہاں۔“
ساریاں لکھیں مُستا ہکے ساہ اچ کر گیا جیویں چھتا کتاوندے پچھوں لگاودا ہوو ہے۔
جو بنی ولدا ڈتا، ”میڈی تا نگھ اچ نہ رہ۔۔۔ میڈی اے جندتاں میڈے
عمید و دی امانت ہے۔“

”جو بنی توں اتھاں کھڑیں، اساں تیڈی تا نگھ اج پٹھیاں ہیں، آآنٹے آ۔
سیواں دا پھکاں مار گھن۔“ جندو اونکوں نال لاکے گھن گئی۔ تریکتیں آتے چھوڑیں
سیواں تے اینویں جھم ہن جینویں ہا جھری تے چڑیاں جھم ہوونون۔

جو بنی دے سنگھ اج مُستے دیاں گالھ پھسیاں ریہاں۔ اوں توں سیواں نہ
کھو بجیاں۔ اوں ہک پھکاں مار اتاں اینویں محسوس تھوس جینویں چٹے ساپے کھاندی
پٹھی ہووے۔ تریکتیں ہک پنے کوں ونگاں آتے میندی دے رنگ ڈکھیندیاں ریہاں
، بھل جو بنی وسمی، آنے پٹ کے ساریاں دو تڑ تڑ ڈیدھی رہی۔

اوں ساری رات انہاں سوچاں وات گزار ڈتی جو اپٹے سوہرے کوں مُستے
دیاں ساریاں گالھیں ڈسا ڈیوے تے نال اے وی آکھے جو ہن لکری توں وی نکلوں
کیوں جو ایس جو وی انہاں کوں نہیں پھلٹا۔ وت سوچنیں جو بیانہاں دا کوٹ پٹھے
جتھاں سروخ لکیسن، ہی کیرھی جھا جھلیس نیں۔

رات تارا تارا لنگھدی رہی۔ مچھاں آلے تپڑے اینویں چرکدے رہے
جینویں چترئی اج داٹے تو کدن۔ جو بنی آپٹیاں جھیاں اکھیاں پوچھن دے پلوں نال
ولا ولا چکھیندی رہی آتے دل اج آپ کوں آکھس۔ ”اے سارا قصور میڈے ہار

دے بادا میں بھوگپ توں چھٹکارا ملیس تاں جوانی دے سٹھپ تے کالا چکھانواں پئے
 گیا ہس۔ تن تے سکھٹا پڈیاں دا پنجرہ باقی ہس، ماس دی جھاتے چمڑا رہ گیا ہس
 ۔ اوندیاں پسلیاں اچوں ہلاں نکلدیاں ہنس۔ پر ائے دراں تے رُلن دے بادولدا گھر
 جزیاد آیس۔ دل اچ سوچس جو پہلی سیٹے سچ آکھ گین ”بھننیں ہاہیں گل دے
 ہوندن۔“

تھکے ترٹے اتے ڈکھے ماندے عیدو گھر دو مونہہ کیتا۔ رڑدا گڑدا، چکھدا
 چکھدا، کفتتاں دی نماز دے چنگا باد، لکری اچ آپنے ٹرکوں آٹ گولس۔ اوندی سواٹی
 ادھی ندر تے ادھی سجاک ہئی تے ہڈھا پوٹراٹے مریندا پیاہئی۔ عیدو پوہے تے
 کھڑکے ہکل ماری۔ ”کونہ؟“ جو بنی لیٹی جھاتے چکھا۔
 ”میں ہاں۔“ عیدو ڈردے ڈردے جواب ڈتا۔
 ”عیدو؟؟؟“ جو بنی کھڑکے کولھ چٹی لگی آئی۔
 ”میں ہاں۔۔۔ میں عیدو ہاں!“
 ”عیدو ہیں؟“ او پوہے دے پاسے دھرکی۔
 ”کیٹی ہے؟؟ کون ہے؟“ خدو ندر اچ بڑکا۔
 ”چاچا، عیدو ہے!“ نونہہ ولدی ڈتی پرسوہرا پاساواٹاکے ولا ٹپ
 گیا۔ ”عیدو ہیں؟“ اوں اندھاری بگلی اچ کھڑکے کالے ڈھپے دو ترتر ڈٹھا۔
 ”ہا عیدو ہاں، تیڈا ڈیوٹے دار عیدو۔“ جو بنی دے چپتے بھرکٹی

”ہا، رمضوتوں۔۔۔ توں چارے تے ونج تے وسائے نئی کوں سڈ گھن آ۔ اتے اُونکوں آ کھ جو آپنے سندر وی نال آں! گلا بچا توں مستان پُنج تے ابرو ماچھی کوں آ کھ جو میڈا بچو آہدے بھانویس پٹھیں تیں بھانویس کھڑیں، اساڈے پا سے لگا آ۔ ساڈے اُتے ڈاڈھی آن ڈھکی ہے۔ تے بلوچا توں، فرکدا ونج تے مولی صیب کوں نال لئی آ، منٹ مار۔ ڈھلا اُکانہ۔۔۔ ہاتے متا توں چو بڑی تے ونج تے گجے ڈھاڈی کوں نپ آ۔ اُونکوں چھڑ وی کریں تے اے وی آکھیں جو دول نال چئی آ۔“ اے سبھے گالھیں شادو یکے ساہاچ کر چھوڑیاں۔

”گجاڈھاڈی تاں گلا جی جنج و جاوٹا گیا ودے۔“ منے شٹ جو اب ڈتا۔
 ”چلو وت توں پچھوں سنیکل تے ونجس تے نال گھیلی آنویس، کیوں جو ساڈا کم زیادہ ضروری ہے۔ جنجاں تاں روزو جیندار اندھا ہے۔ ویلہک اُکانہ کریں!“

شادو گھر و آں دے ذمے سارے کم لاکے آپ گھر ول آیا۔ نوں ڈاہ آدمیاں کوں نال لاکے آپنے بھرا سوبھے کوں کھڑے تے سٹس اتے اُونکوں شاہر دے ڈبھاروں جنگل اچ گھن آئے جو اوندے اُتے کہیں پلیمت تریمت دا اُکانہ پئے ونجے۔

”ہلا چھورو! میڈے تاں چیتے اچ نہیں آیا!“ شادو متھے تے چاٹ ماری۔ ”بُوبا توں گھوڑے تے انڈی ولاتے درابن ونج۔ اُتھاں بابڑ خان دے گھر نانگ آلا زہر مور ہا ہے۔ اوندے کولوں زہر مور ہا گھن آ۔“

لایس تاں او چمبڑ پگیا۔ ”مٹکا تاں وڈا کم دا ہے۔ لگدے ڈوں ترہہ چوپاں اِجِ وِس
چھک گھنسی۔۔۔ سو بھامپڈا سو ٹاندرتاں نوہی آندی؟“

”آندی ہے چاچا۔“ سو بھے ولد اڈتا۔

”بس ہٹ نہ آسی آ۔ اے زہر دی غشی ہی۔ ہٹ زہر چھج ویسی، چنتا نہ کر۔“

”پھنڈ رکھج گئے؟“ شاد وچھا۔

”ہا، بابا“ یو بے جواب ڈتس۔

”مولوی صیب ختم پڑھ چھوڑے؟“

”پڑھدے پینن۔“

”گئے مراٹی دا کوئی حال؟“

”اوند و سنہیا کیتھے، بس آندا ہوسی۔“

”وسائٹی وی ہالے توئیں اوتری دانیں آیا۔“ شاد وڈند کیڑیاں وٹیاں۔

”بندہ تاں اوند ووی پگیا ودے۔“ پتر ولد اڈتس۔

نماشائ توں کفتناں تھی گئی، ہسڑ چو کھا تھی پگیا۔ کنان اِجِ چھر پوکٹی پئے پئے
۔ سو بھے دے چدھاروں سنگتی سا تھی کوئی کھڑے تے کوئی پیٹھے ہن، ”گلا ساڈی روٹی
اتھائیں گھن آ۔ گھروں چار پنچ کھڑے وی چئی آ نو، ونچو ڈو چار بندے لگے ونچو،
شباباش۔“ شاد و حکم ڈتا۔

کفتناں قضا کوں ابر و ماچھی، گڈی چنگھ گھلیندا مستان توں آ پگیا۔

”پیرے آجڑی تاں زہر چوپ چھوڑی ہے“ شاد و آ کھا۔

شاد و یکی رات سوھے نال الویند اتے اُونکوں جگویند اریہا۔ جہر لے او ڈھدا ہا جو سوھے کوں اُگلا آندے پئے ہن تاں او اونکوں چوٹھی مار کے جگا ڈیند ہا۔ و ت اوندے چوٹیاں کوں سٹلی نال پدھ ڈتوس۔ سوھے کوں جیو میں اُگلا آند ہا تاں او سٹلی کوں بھٹی ڈیند ہا تے مریض سجاگ تھی ویند ہا۔ اسمان اچ اچاں دھمدی و دی ہئی۔ ڈھلدی چاندٹی اچ تارے اسمان دے بوچھن اچ منہ لکیندے و دے ہن۔ مسیت کولھ بانگ آئی۔ شاد و آپٹے بھرا دی ناڑی تے ہتھ لاکے ڈٹھاتے و ت ڈو ہیں ہتھ اسمان دو نپونس ”یا اللہ تیڈا شکر ہے۔ تیں ہک رات تاں سا کوں مہلت چا ڈتی ہے۔ خیر دا ڈینہہ تھیند اپئے، ہتھ پیر مار گھنسون، پا کا پرورد گارا، اینکوں زندگی ڈے چا! تیڈے کولھ کردی تھوڑ ہے!“

مال چھردے ویلے و سائی بریکان متو پراٹے زنگے ہمیر کوں بھر کیند اوڑا۔ سندر اں نال بھرا کھیسا سینکل دے ڈتتھے نال گجھ وانگوں لڑکد او دا ہا۔ کھیسا عمر اں اچ و سائے نئی توں وڈا ہا، اوندیاں ترانے پڑھیاں اینکوں ہنڈائی کھڑیاں ہن، چا پدا ایو میں ہئی جیو میں کیں اندے اُتے میل دالپا کیتا ہوے۔ اوٹ سیتی و سا ہتھ پدھی آیا، ”ایمان نال میکوں اچ فجر ایلے پتہ لگے! میں ترھیوے کرٹ لوٹی گیا و دا ہم۔ تساں نرا نہ تھوائے، میڈی مجال گئی ہے!“

شاد و چکلا بیٹھا ہا۔ ”تساں کمیں کموڑے۔۔۔ مُدرا ڈی، اچھی پسلی کول جے ہوندے ہووے۔ اے ویلا ہے تیڈے اوٹ دا؟ چو کوں کھلی!“ اوں اوٹ آ لے دو بجانپا۔

”گھن آؤس گھن آؤس، تیاں اے وکاپاتی راہسی۔“ ہک چٹ سرے
 صلاح ڈتی۔

گھر دیاں ذالیں ہال اتھائیں چج گئے۔ سو بھارو وٹ پئے گیا، ”اللہ واسطے
 میکوں حق بشکوچا۔ میں نہ بچدا۔ رات میکوں ندر راج بابا ملا ہے، میکوں سڈیندا ہئی۔“
 ”قربان تھیواں میڈا ویرن! بھین و نچے تیڈے سوہٹے سردا صدقہ! میکوں
 کڈا ہیں کچھ نہ تھیوے!“ اوندی وڈی بھین چتی نال اکھیں چکھیندے ہوئے دعا ڈتی۔
 ”میں نہ بچدا بی بی، زہر میڈے ہاں تیں چج گئی ہے! میں مرداں!“
 ”مرن تیڈے دشمن!“ اوندی ذال ڈسکی۔

سو بھارا ندر وٹ پئے گیا تے ذال دو منہ ولایس، ”ڈیوے پتر کیتے مامے دی
 دھی گھنیں۔ میں اوندے نال قول کیتی ودا ہم۔ اوتال مر گئے اساڈا چکھوں راہ ہے۔
 میکوں کوڑا نہ کریں، متو کون زمیناں اچ حق ضرور ڈوائے۔ میں اونکوں ہئی کئی شے
 نال ڈتی ویندا۔ زمین اوندے کولھ نہ کھسائے۔ میڈی ہکا دھی ہے۔ دھیاں نماٹیاں
 ہونداں اتے جائیزات اچ تاں اوند اونیس ای اللہ رسول حق رکھے۔ منہ نال تاں نہ
 منکسی بھلا تساں اینکوں محروم نہ کرائے۔ وٹے آپئے ادھے گاٹھیں ڈیوے دی گڑی
 کول اتے ادھے متو کون ڈیوے۔“ ول بھرا دلال پوٹ اکھیں پھیر و نس۔ لالا توں
 میڈا وڈا بھرا ہیں، وڈے بھرا پیواں دی جھا ہونداں، تیکوں میڈی ذال اتے پالاں دی
 پارت ہووے! انہاں نال پوریاں کریں!“

شادو جہرا ہن توڑیس پکا تھیا کھڑا ہا، اکھیں نیڑیاں۔ ”اے توں چہ آکھن
 لگ گنیں، ہاں نہ ڈھوا! چٹا ہن چٹا۔“

شادو اُونکوں دیہاں پریاں آلے قصے سٹاون لگ پیا، قصہ سٹیندے سٹیندے
 ”پچھس، ”میڈی گالھ دو کتو ہوی؟“
 ”نہر ہے۔“ گلے آکھا۔
 ”اچھا نس حک پنٹی مارٹ ڈیوینس۔ اپڈی بے ارامی وی چنگی نہیں۔
 “جراح صلاح ڈتی۔

شادو چوندھیاں مار مار اُونکوں ولا جگا پہایا۔ ادھی رات دے باد سو بھتے تے
 چوندھیاں اثر کرٹ چھوڑ ڈتاتے او ندر راج ہٹ پیا با۔ شادو پر اسوں دے چھتے کنڈے
 اُونکوں پڑیند اریہا۔ سو بھا اوندیاں ولا ولا منٹاں زاریاں کریند اریہا۔ شادو جہر لے
 اے ڈٹھا جو ہٹ کنڈے وی خاص اثر نہیں پئے کریندے تاں اُون پٹھیاں مرچاں دی
 پڑی بو جھے اچوں کڈھی تے انھاں وچ سُر مچوں پوڑ کے ہک سلانی اوندی اکھ اچ پوا
 ڈتی۔ سو بھتے دھاڑ دھاڑ کیتی۔

”مار گھتی آونے لالا! اکھ اچ مرچاں دی چوندی چاسٹی وی۔“

”نہیں اُونے، چوینس، کوڑا سُر ماہی۔“

”مٹی تے سوا! میڈیاں اکھیں اچ بھا لگ گئی ہے! سر ماہیوینس ہوندے؟“

”ہا، کوڑا سر ماہیوینس ہوندے۔ توں جگ راتا ہیں تہوں نس پنڈا پیا

ہووی۔ چوینس، ڈیکھ ہٹیں ٹھڈیاں ٹھار تھی ویسن۔“ اُون ڈو جھی اکھ اچ ای سلانی

دب ڈتی۔ بس سو بھتے تاں راندھا چیرکا پا کا گھت گھدا ”اُونے مارٹاں نیں تاں گاتا چا

گھٹو، کہیں پئے چالے نال چامارو، زہیر کیوں کریندے وے؟ میڈی گچی تے کاتی

چاوتانوا!“ سو بھتے دا اچاں اے رواٹ پڑاٹ جاری ہاچو انکھیں ویلے گئے ڈاڈھی وی سلام

رات وہی ہندی رہتی، اندھی گئی وانگوں ٹردی رہی۔ سو بھے دامنہ وطنی لکر دی
 چھل آنگوں سکا تے اکھیں ہاڑ دے ڈیلیاں آنگوں رتیاں لال ہن۔ بے آرامی توں
 چیتاوی بھوندا ہس، او موت دے مونڈھے تے سر رکھ کے جیوٹ دی راہ پیا تنگھیندا ہا۔
 کیں کیں ویلے منہ اچ چھ ہل پوندی ہس۔ ”ظالمو میکوں گھر گھن ونچو! میکوں عزت
 نال مرٹ ڈیو۔ میں ناں بچدا، میکوں ڈکھالی ملی کھڑی ہے۔“

ساری برادری ہٹ گئی ہئی۔ ڈاڈھی، ابرا، گلا، مریض کولھ ٹوٹا پرے
 کھڑیاں تے خرکدے پئے ہن۔ شادو تے بوسو بھے دے سر اندوں تھی گئے۔ اگوں
 ونج کے ڈوں راتیں دے ندرائے، شادو دی وی اکھ لگ گئی۔ سو بھے کوں ندر دے
 جھوٹے آوٹ پئے گئے۔ بھتر بجا اونگوں چونڈھیاں پاوے۔
 ”گجا۔ وے گجا۔۔۔ ناہو ویس۔۔۔ اٹھی۔“ بو بے، میراٹی کوں چوک
 ڈتی۔ پر گجا ہاوی نہ۔

”اٹھی سخت سوایا تھیوی، دول کھڑکا، چاچا ندر ہے۔“
 ”تنگ نہ کر چو بیس، میکوں ندر آئی ہے، ترائے راتیں داندرا ایا ہاں۔“
 ”میکوں ندر دی پئی ہے۔ اٹھی نناں چٹاں ہتھاں اچوں ویندے!“
 ”مارٹا تاں لاڑا ہے۔ توں آپ کھڑکا چا دول۔ میکوں قطرہ اکھ کوڑی کرٹ
 ڈے۔“

”نہ ہو ویس، میکوں ڈا آندے، ڈھول دا؟“
 ”تیں کوئی جھمر گھنواوٹی ہے۔ بس پٹھی جھاتے لاڑے کوں ہلائی آ۔“
 ”اٹھی نہیں تاں میں بابے کوں اٹھینداں“

سکے کدو آنکوں لڑکھ پئے گئی۔ میراٹی دے ہتھ چلدے رہیے۔

”نم آندی ندر نم آندی، دول نہ وچا۔ سر پٹیندم!“ سو بھے دی ندرئی الا
آئی۔ گجے بس نہ کیتی۔ سو بھا اوندے کولھ لاڑا چھک کے پرے بھکایس۔ گجلاڑا
چاونٹ گجیاتاں گلاسچاک تھی گیا۔

”میں سچاک ہاں۔ تیکوں ڈیدھاپیاں۔“

گجے ولدا ڈتا۔ ”سچاک؟ مٹی تے سواہیں! تیڈے چاچے لاڑا چھک کے
بھکائے۔ اوہوں چاونٹ گیا ہم۔“ گجاولا دول تے شروع تھی گیا اتے گلے کوں ولا
لاڑے دی الاتے لولی آونٹ لگ گئی۔ کالے گھپ اندھارے اچ دول دئے آنکوں
الیند اپیاہی۔

”گجابس کر خدا ناں من چا۔ قطرہ سمنٹ ڈے، توں میڈا یار نہیں؟“

”نہ جیویس نہ تیڈا بھرا بھڑ دے۔ مریندے۔“

”نہ مر یسی یار اونکوں میں جو اب ڈیساں۔ اوند امیں ذمے وار ہاں۔“

”نہ نہ اے میں نہ کر سگدا۔“

”ڈیکھ اے چاندی دے چھلے گھن چا۔ اے تیڈے ہون پئے! دول بند کر

چا۔“

”نہیں سو بھا تیڈی زندگی اپڈی وی سستی نہیں۔ تنہیں اپٹا مل پہوں گھٹ

لائے۔“

”اچھا چلو میں آپٹی تیکوں لیاری سوا، چٹھوارٹ گال ڈیساں۔“

”نہیں سو بھا، میڈا مطبل اے نہیں۔ میں ہی مانی نہ کر سگداں۔ میں تیڈے

دیاں پاپیں ہر شے کوں کالوٹ اچ رنگ گھداہا۔ ڈوں راتیں دے جگ راتے دے باد
سبھے اینویس ستے پئے ہن، چویس دیہاں دا لکڑ چھیں مہینے جاگ کے ستا پیا ہووے۔

